

28 juni 2013

Samtalskompassen

**Utbildningsmaterial för förebyggande arbete
mot våldsbejakande extremism**

Delrapport från

**Utredningen om ett effektivare arbete för att förebygga
våldsbejakande extremism Ju 2012:09**

Särskild utredare:

Eskil Franck

Sekreterare:

Agneta Blom

Karin Wiström

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
1 Uppdraget och dess genomförande	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Utgångspunkter	10
1.3 Förebyggande av våldsbejakande extremism en del i en större helhet	12
1.4 Arbetsprocessen.....	14
1.5 Krav på den aktör som ska ta ansvar för utbildningsmaterialet	15
2 Kännetecken för våldsbejakande extremism	17
2.1 Begreppen radikal, extremist och våldsbejakande extremist	18
2.2 Väger in i våldsbejakande extremism	21
3 Förebyggande arbete	24
3.1 Internationella exempel på strukturer för förebyggande arbete	25
3.1.1 Storbritannien	25
3.1.2 Nederländerna.....	26
3.1.3 Danmark.....	26
3.1.4 Norge.....	27
3.1.5 Finland.....	29
3.2 Strukturer för förebyggande arbete i Sverige	31
3.2.1 Parter för samverkan	32
3.2.2 SSPF.....	33
3.2.3 SIG.....	34
3.3 Slutsats	34

4	Förslag till utbildningsmaterial	36
4.1	Internationella exempel.....	36
4.2	Form.....	39
4.3	Syfte	40
4.4	Inriktningar.....	41
4.5	Målgrupper.....	41
4.6	Budskap.....	42
4.7	Struktur och innehåll	43
	4.7.1 Samtalskompass för ett processinriktat lärande.....	44
	4.7.2 Samtalsserie som metod.....	45
5	Förslag till utbildningsinsatser	48
5.1	Tvärsektoriell utbildning	49
5.2	Seminarier online och IRL.....	50
5.3	Konferenser	50
	Referenser	52

Sammanfattning

I den här rapporten redogör Utredningen om förebyggande av våldsbejakande extremism (Ju2012:09) för arbetet med det utbildningsmaterial som den enligt direktiven ska utforma. Utredningen har till uppgift att förebygga den extremism som leder till brottsliga handlingar och våld, *inte* den grundlagsskyddade rätten att ha extrema åsikter. För att göra beskrivningen av utbildningsmaterialet begriplig och för att tydliggöra utifrån vilka utgångspunkter arbetet bedrivs, inleds rapporten med att begreppet våldsbejakande extremism reds ut och definieras. Likaså beskrivs vilken struktur som förordas för ett effektivt förebyggande arbete, och vilka krav som bör ställas på den aktör som i slutbetänkandet ska föreslås som nationell samordnare för Sveriges arbete med att förebygga våldsbejakande extremism. Tyngdpunkten ligger sedan på att beskriva utbildningsmaterialets syfte, utformning och användningsområde.

Definition av extremism

Utredningen betonar att det är möjligt att vara radikal och vilja förändra samhället väldigt mycket, utan att vara anhängare av våldsbejakande extremism. Extremism handlar om intolerans mot åsikter och intressen som inte stämmer med de egna. Extremister står själva för det rätta och goda. Alla som har andra åsikter än dem själva har fel och står för det onda. Extremister som går över gränsen och tar till våld använder alltid argument för att få våldshandlingarna att framstå som rationella och rättfärdiga. De som anammar våldsbejakande extremism är ofta intresserade av våld redan från början. Det innebär att individers ursprungliga intresse för våld kopplat till samhällskritik eller i någon mening politisk frustration kan vara den viktigaste varningssignalen för vägen in i våldsbejakande extremism.

En struktur för förebyggande arbete

Utredningen menar att den danska SSP-modellen (Samverkan mellan Skola, Socialtjänst och Polis), är en lämplig förebild för ett svenskt arbete med förebyggande av våldsbejakande extremism. Den struktur som SSP skapar omfattar samtliga nyckelaktörer som måste finnas med i ett förebyggande arbete, och ger goda förutsättningar för att inkludera även andra aktörer utifrån behov i enskilda sammanhang. Göteborg visar att modellen kan fungera väl även i Sverige. Samverkansavtalen mellan polis och kommuner, som finns i hela landet, är en god grund att jobba vidare på för att åstadkomma ökad effektivitet och bättre samordning av resurser i det förebyggande arbetet. Utredningen konstaterar att det finns anledning att söka samverkan över de Nordiska gränserna i det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism.

Krav på den nationella samordnaren

Utredningen kommer i sitt slutbetänkande att föreslå vem som bör få uppdraget att på nationell nivå samordna det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. I den här rapporten föreslår utredningen att samordningsansvaret även bör inkludera ett utbildningsansvar. I rapporten redovisas vilka krav den som ska ta ansvar för och förvalta uppdraget behöver leva upp till. Den måste ha befintlig ämneskompetens för att det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism ska kunna bedrivas på ett kvalitetssäkrat sätt. Den måste även ha kontakter och kommunikativa förutsättningar att nå och förankra verksamheten i lokalsamhället. Kraven grundar sig på det utredningen uppfattar som framgångsfaktorer för effektiv samordning i befintliga verksamheter internationellt och nationellt. Aktörens legitimitet och kunskap för samordning och utbildning är avgörande. Det kvalitetssäkrar verksamheten, skapar god samordning och utgår från att utbildning är en central del av uppdraget.

Utbildningsmaterialets syfte och utgångspunkter

Syftet med utbildningsmaterialet för ett förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism kan utifrån kommittédirektivet formuleras i tre grundläggande ambitionspunkter:

- Att skapa medvetenhet
- Att förmedla kunskap
- Att föreslå metoder

Direktivet slår fast vikten av att fler yrkesgrupper än polisen har möjlighet att fördjupa sin kunskap om vad våldsbejakande extremism är och hur det kan förebyggas. Utbildningsmaterialet syftar till att förmedla kunskap till en breddad målgrupp, i första hand de som arbetar i samverkan mellan polis och kommun.

I utbildningsmaterialet ges också förslag på metoder för det förebyggande arbetet. Metoderna ska kunna användas dels vid utbildning, dels som verktyg i mötet med individer i riskzonen för att ansluta sig till extremiströrelser. Givet förutsättningarna för arbetet gör utredningen inte anspråk på varken att presentera en metod som är den optimala lösningen på problemet, eller en fullödig utbildningsinsats. Vi presenterar ett förslag på ett första rimligt och genomarbetat steg på en längre utbildningstrappa, som kräver ett kompetent ägarskap för förvaltning och utveckling. Det ger möjlighet för en framtida ägare att påverka utbildningstrappans fortsatta utformning. En möjlighet som ökar chanserna för att det första steget på trappan bättre kan anpassas till en befintlig organisations pedagogiska verksamhet.

Utbildningsmaterialets upplägg

Utredningen har valt att producera en enkel webbplats för utbildningsmaterialet, som gör det möjligt för en framtida ägare att kontinuerligt uppdatera och därmed kvalitetssäkra innehållet. Det primära syftet med utbildningsmaterialet är att bidra till ökad medvetenhet hos relevanta yrkesgrupper genom att förmedla kunskap om vad våldsbejakande extremism är, varför och hur det kan locka unga. Syftet är också att peka på tänkbara tecken som kan vara användbara för att kunna identifiera vem eller vilka som kan befinna sig i riskzonen för att dras till någon av dessa miljöer, att lära sig känna igen och förstå beteenden hos unga som riskerar att radikaliseras.

Utbildningsmaterialet innehåller även förslag på vad och hur man kan göra för att förebygga att det sker. Utredningen arbetar fram två metodspår där samtalet står i fokus. Det ena riktar sig till samverkansgrupper och erbjuder möjligheter att stärka den gemensamma arbetsprocessen genom diskussions- och reflektionsövningar. Samtalsmetoden kommer att gestaltas som en kompass - en tydlig bild av ett orienteringsverktyg för ett förebyggande och samverkande arbete där samtal och kartläggning är a och o. Det andra metodspåret är en samtalsserie för möten med unga som riskerar att dras in i våldsbejakande extremism. Det bygger på den norska modellen "bekymringssamtal" och utvecklas för att skapa ökade möjligheter för kontinuerlig dialog och uppföljning.

Utbildningsmöten över sektorsgränser

Utredningen betonar att våldsbejakande extremism är ett av flera perspektiv inom det brottsförebyggande fältet och att utbildningsinsatserna därför inte kan separeras helt från andra närliggande ämnen. En ung individ som riskerar att radikaliseras kan samtidigt ha begått andra typer av brott eller ligga i riskzonen för t ex drogmissbruk. De målgrupper som arbetar förebyggande måste kunna utveckla sin kunskap och förmåga att placera våldsbejakande extremism i ett större sammanhang.

Det nationella samordningsansvaret bör innebära ett uppdrag för att regelbundet arrangera och erbjuda grundläggande och stegvis fördjupande utbildningar för relevanta målgrupper, primärt närpolis, socialarbetare och skolpersonal. De bör vara årligen återkommande, tillgängliga för hela landet och hållas tvärsektoriellt för att samla lokala aktörer över yrkesgränserna. Tvärsektoriella utbildningar gör det också möjligt att lyfta utmaningar som det lokala arbetet kan stå inför, till exempel sekretess- och resursfrågor. De skulle också ha möjlighet att erbjuda ämnesövergripande ansatser, som kan fånga behovet av kunskapspåfyllnad och reflektioner kring frågor som demokrati, tolerans och allas lika värde.

1 Uppdraget och dess genomförande

Huvudsyftet med den här rapporten är att redogöra för arbetet med det utbildningsmaterial som utredningen enligt direktiven ska utforma. För att göra beskrivningen av materialet begriplig och för att tydliggöra utifrån vilka utgångspunkter arbetet bedrivs, redovisas också utredningens grundsyn på hur våldsbejakande extremism bör definieras och särskiljas från radikalism och extremism utan anspråk på våld. Utredningen redovisar även inom vilken struktur vi anser att det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism bör bedrivas och hur den uppfattningen vuxit fram ur det undersökande arbete som bedrivits under utredningsarbetets gång.

1.1 Bakgrund

I kommittédirektivet framhålls att utredningen i slutbetänkandet ska föreslå hur arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism kan utvecklas i framtiden och vilken eller vilka myndigheter som ska ansvara för det arbetet. Utredningen ska också föreslå vilken eller vilka myndigheter eller andra organisationer som kan sprida utbildningsmaterialet till yrkesverksamma inom olika områden.¹

Ursprungstanken från regeringens sida var att utbildningsmaterialet skulle framställas i skriftlig tryckt form och vara klart för slutleverans sommaren 2013. I ett tidigt skede av arbetet föreslog utredningen emellertid att utbildningsmaterialet istället borde utarbetas i form av en webbplats för att säkerställa materialets lättåtkomlighet, flexibilitet och förnybarhet. En överenskommelse gjordes med uppdragsgivaren att materialet skulle få denna utformning. Delrapporten skulle, istället för att presentera ett färdigt utbildningsmaterial, innefatta en

¹ Kommittédirektiv 2012:57 Ett effektivare arbete för att förebygga våldsbejakande extremism, s 5. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/19/45/41/f82d4a81.pdf>

beskrivande text om materialets utgångspunkter, målgrupp, struktur, innehåll, metod, användning mm. En presentation av hur detta kommer att gestaltas på webbplatsen skulle ske i samband med rapportens överlämning. Utredningen uppmanades slutligen att lämna förslag på myndighet/organisation som ska förvalta utbildningsmaterialet.

Efterhand som utredningens arbete utvecklades, framstod det dock som problematiskt att föreslå en förvaltare av utbildningsmaterialet separerat från förslaget om vem eller vilka som bör ha nationellt samordningsansvar för arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism. Utredningens bedömning är att ett utbildningsmaterial dels måste kopplas till en större utbildningskontext, dels ägas av en aktör med legitimitet i frågan, ämneskunskap, pedagogisk och kommunikativ förmåga att i samverkan med andra, nå ut till dem som utbildningsmaterialet riktar sig till. För att det förebyggande arbetet som helhet ska fungera effektivt, anser vi att utbildningsansvaret ska vara en integrerad och viktig del av det övergripande samordningsansvaret. Det bör dessutom integreras som en del av ett bredare brottsförebyggande arbete.

Utredningens arbete med att ta fram förslag på vilken aktör som kan bedömas som mest lämpad att ta helhetsansvar för den nationella samordningen av förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism pågår fortfarande när den här rapporten presenteras. Efter dialog med Demokratienheten vid Justitiedepartementet, har därför beslut tagits om att utredningen inte delredovisar ett förslag om ansvar för utbildningsmaterialet, utan att frågan om nationell samordning och utbildningsansvar behandlas som helhet i utredningens slutbetänkande. Längre fram i rapporten redovisas vilka utgångspunkter utredningen tillämpar för sökandet efter bäst lämpade aktör för uppdraget att ansvara för den nationella samordningen av arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism i Sverige.

1.2 Utgångspunkter

Syftet med utbildningsmaterialet för ett förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism kan utifrån kommittédirektivet² formuleras i tre grundläggande ambitionspunkter:

- Att skapa medvetenhet
- Att förmedla kunskap

² Ur Kommittédirektiv 2012:57 *Ett effektivare arbete för att förebygga våldsbejakande extremism*. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/19/45/41/f82d4a81.pdf>

- Att föreslå metoder

Det kan översättas till de grundläggande didaktiska frågorna: vad, varför, hur och när? Översatt till uppdraget:

- Vad är våldsbejakande extremism?
- Varför attraheras unga av våldsbejakande extremism och varför är det ett hot?
- Hur kan det förebyggas?
- När är förebyggande arbete aktuellt?

Våldsbejakande extremism består av olika strukturerade miljöer grundade på olika ideologiska – politiska eller religiösa – idéer. Men gemensamt för samtliga miljöer är att de förkastar rättsstaten och demokratiska lösningar på samhällsfrågor samt att de förordar politiskt motiverad brottslighet som en legitim metod för att påverka samhället.³ I en demokrati är den extrema tanken fri, men den extrema tanken omsatt i våldshandling är brottslig. Därmed är den grundläggande utgångspunkten klarlagd – ett förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism fokuserar på att göra skillnad på det som är legalt och det som är illegalt. Utredningen anser att det innebär ett brottsförebyggande arbete inom ramen för tidig prevention. Poängen med tidig prevention är att det innebär ett proaktivt förhållningssätt. Att arbeta förebyggande i ordets mest bokstavstroga betydelse. Målet är att nå individer med riskbeteenden innan de har begått våldshandlingar eller brott med ideologiska eller religiösa motiv.

Direktivet slår också fast vikten av att fler yrkesgrupper än polisen har möjlighet att fördjupa sin kunskap om vad våldsbejakande extremism är och hur det kan förebyggas. Därför är nästa utgångspunkt för utbildningsmaterialet att förmedla kunskap till en breddad målgrupp – ju fler som är medvetna, desto fler är också benägna att ta till sig kunskap.

Den avslutande utgångspunkten är att erbjuda förslag på metoder för det förebyggande arbetet. Metoderna ska kunna användas dels vid utbildning av yrkesgrupper inom främst kommunal samverkan, dels som verktyg i mötet med individer i riskzonen för att ansluta sig till extremiströrelser. De som vet mer kan vara motiverade att göra något. Och de som gör något kan bidra till en förändring.

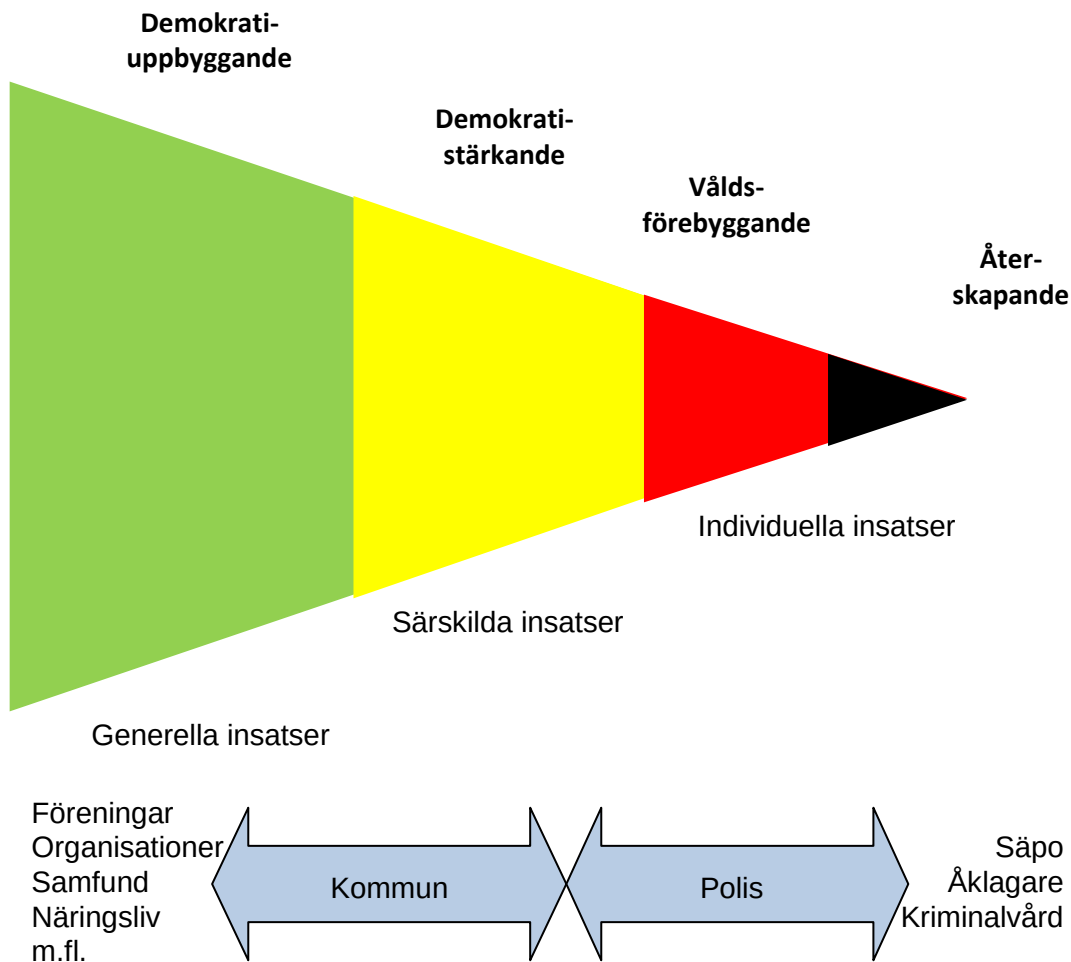
Givet förutsättningarna för arbetet måste det även poängteras att utredningen varken gör anspråk på att presentera en metod som är den

³ Se t.ex. *Våldsam politisk extremism. Antidemokratiska grupperingar på höger och vänsterkanten*. Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet, Rapport 2009:15, s 5, 11 och 40f. Utredningen utvecklar kort definitioner och grundperspektiv på våldsbejakande extremism i kapitel 3.

optimala lösningen på problemet, eller en fullödig utbildningsinsats. Vi presenterar ett förslag på ett första rimligt och genomarbetat steg på en längre utbildningstrappa, som kräver ett kompetent ägarskap för förvaltning och utveckling. Det ger möjlighet för en framtida ägare att påverka utbildningstrappans fortsatta utformning. En möjlighet som ökar chanserna för att det första steget på trappan bättre kan anpassas till en befintlig organisations pedagogiska verksamhet.

1.3 Förebyggande av våldsbejakande extremism en del i en större helhet

Arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism stannar dock inte vid att enbart handla om att förebygga så att människor dras in i brottslighet med politiska/ideologiska motiv. Perspektivet på insatser måste vara mycket bredare än så. Ytterst handlar det om hur vi i samhället bygger upp en grundläggande tro på demokrati och mänskliga rättigheter och hur vi får människor att känna tillit till samhället och till varandra. Helheten kan illustreras så här:

Figur 1. Förebyggande arbete ur ett helhetsperspektiv.

I den gröna zonen finns verksamhet som bygger upp kunskap och tilltro till demokrati och mänskliga rättigheter och får människor att känna tillit till samhället och dess institutioner. Den verksamheten riktar sig till alla samhällsmedborgare. I den gula zonen finns verksamhet som fokuserar på att fånga upp människor med en svagare tillit till samhället och demokratin och som attraheras av eller redan engagerat sig i extremistiska miljöer och börjat anamma extrema åsikter. I den röda zonen finns verksamhet som riktar sig till

människor som etablerat sig i extremismmiljöer där våldsbrott med ideologiska/politiska motiv planeras eller begås. I den svarta zonen slutligen, finns verksamhet som riktas till dem som begått brott med ideologiska/politiska motiv och straffats för det, så kallad exitverksamhet. Huvudfokus för vårt uppdrag finns i gränslandet mellan den gula och den röda zonen; det gäller att avvärja att människor som riskerar att lockas in i våldsbejakande extremism, väljer att gå den vägen. Insatserna i de olika zonerna kan dock inte ses isolerade från varandra. Gränserna mellan det som illustreras som olika färgzoner, är inte fasta utan flytande och allt hänger samman i en lång kedja. Många är involverade i de verksamheter som finns i respektive zon, allt från ideella organisationer, via kommuner, polis och rättsväsende.

Kommunerna är mycket viktiga aktörer i sammanhanget. De har dels egen verksamhet inom inte minst skola, fritid och socialtjänst, som medverkar till att främja kunskap om demokrati och mänskliga rättigheter och till att människor känner tillhörighet och trygghet i samhället. Kommunerna är dessutom viktiga som noder ut mot ideella och demokratifrämjande aktörer i samhället i övrigt. Polisen har en central roll genom att de bidrar till att skapa trygghet och att förhindra, avvärja och lagföra brott. De är dessutom naturliga kontaktpunkter till andra aktörer med samma uppdrag samt uppdraget att hantera dem som begår brott, t.ex. Säkerhetspolisen, Åklagaren, Kriminalvården. Med andra ord kommunernas arbete för att förebygga våldsbejakande extremism återfinns självklart i den gröna zonen. Medan polisen i sitt arbete återfinns i den röda zonen. De möts och behöver inleda samarbete i den gula zonen.

1.4 Arbetsprocessen

Utredningen bedömer att utbildningsmaterialet måste vara avhängigt synen på och valet av förebyggande arbete, relevanta målgrupper och samverkansformer på lokal nivå. Materialet påverkas i högsta grad av utredningens förslag på ansvarig ägare och nationell samverkan. Därför har arbetet med utbildningsmaterialet integrerats i utredningens generella arbetsprocess, som inleddes med orienterande inläsning och insamling av material för att skapa översyn kring uppdragets helhet. Under den grundläggande fasen var det viktigt att ta ställning till internationella exempel på motsvarande nationella uppdrag, med särskild blick för olika utbildningsmaterial och utbildningsinsatser. Under hösten och vintern 2012-2013

genomfördes därför internationella studiebesök, parallellt med nationella möten som undersökte olika exempel på brottsförebyggande arbete och samverkansformer. Vad utredningen lärde sig under den delen av arbetsprocessen och vilka slutsatser det ledde fram till, redovisas i kapitel 3. En grundläggande slutsats är vilka kriterier som bör gälla för valet av den aktör som ska få ansvar för den nationella samordningen av det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i Sverige och följaktligen även för det utbildningsmaterial som utredningen arbetar fram.

Från januari 2013 initierades ett operativt inriktat projektarbete, expertkonsulter engagerades för olika delar i projektet och en tidsplan upprättades för produktionsprocessen gällande våren respektive hösten 2013. Kontinuerliga avstämningar rörande faktainnehållet i utbildningsmaterialet har hållits med berörda experter i utredningens expertgrupp. Utbildningsmaterialets metodutveckling pågår och kommer under hösten 2013 att testas med fokusmålgrupper. Vid delbetänkandets överlämnande har merparten av faktatexterna färdigställts, koncept för utbildningsmaterialets struktur och form samt samtalsmetoder fastslagits. Tyngdpunkten i metodproduktionen sker under hösten 2013.

1.5 Krav på den aktör som ska ta ansvar för utbildningsmaterialet

Inför inventeringen av möjliga och lämpliga aktörer för uppdraget som nationell samordnare och ansvarig för utbildningsmaterialet, identifierade utredningen följande krav på den som ska ta ansvar för och förvalta uppdraget helt eller i huvudsak behöver leva upp till:

- Den måste ha ett befintligt uppdrag i vilket det är möjligt att integrera och bedriva förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism på ett trovärdigt sätt.
- Den måste ha befintlig ämneskompetens för att det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism ska kunna bedrivas på ett kvalitetssäkrat sätt.
- Den måste ha hög legitimitet för att kunna fungera som nationell samordnare mellan olika aktörer, involverade i förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism.
- Den måste ha kompetens och nationell legitimitet att förvalta, utveckla och kommunicera kunskap, utbildnings- och

metodmaterial samt i samverkan initiera övriga utbildningsinsatser.

- Den måste ha kontakter och kommunikativa förutsättningar att nå och förankra verksamheten i lokalsamhället.

Kraven grundar sig på det utredningen uppfattar som framgångsfaktorer för effektiv samordning i befintliga verksamheter internationellt och nationellt. Aktörens legitimitet och kunskap för samordning och utbildning är avgörande. Det kvalitetssäkrar verksamheten, skapar god samordning och utgår från att utbildning är en central del av uppdraget. Utredningen arbetar med att systematiskt gå igenom dokument som beskriver olika aktörers uppdrag och mandat, intervjua och diskutera med företrädare för olika aktörer och intressenter gällande frågan om förebyggande av våldsbejakande extremism, för att kunna lägga ett väl motiverat förslag till nationell samordnare i slutbetänkandet. Ytterligare underlag som vägs in i ställningstagandet är de lärdomar som gjorts vid studiebesök i andra länder och vad som där framstår som effektiva modeller för att förebygga våldsbejakande extremism.

2 Kännetecknen för våldsbejakande extremism

En förenande länk för den typ av extremism som utredningen intresserar sig för är att rättsstaten samt demokratiska lösningar på frågor förkastas och att politiskt motiverad brottslighet anses vara en legitim metod för att påverka samhället.⁴ Utredningen har till uppgift att förebygga den extremism som leder till brottsliga handlingar och våld, *inte* den grundlagsskyddade rätten att ha extrema åsikter. Detta innebär inte att vi ser med överseende på alla extrema åsikter, eftersom även åsikter utan våldsinslag kan utgöra ett socialt hot och även leda till att det demokratiska samhället undergrävs på sikt.⁵ Åsikterna ska bemötas med argument, inte förbjudas.

Extremism och våld har alltid och kommer alltid att vara en integrerad del av mänskligt liv. Våldsbejakande extremism kommer sannolikt aldrig att försvinna, utan är något som människor och samhällen måste lära sig motverka och bemästra om våldet ska hållas i schack. Brittiska forskare har pekat på följande viktiga utgångspunkter när våldsbejakande extremism ska motverkas⁶:

- 1) Att vara radikal och göra uppror mot etablerade värden som upprätthåller status quo i samhället är en viktig del av att vara ung. Det måste finnas kanaler där unga människor kan få utlopp för radikalitet, meningsskiljaktigheter och kunna medverka till att göra skillnad, utan att de känner att de vill eller behöver ta till våld.
- 2) Det bästa sättet att utmana radikala idéer är att inta en liberal attityd till meningsskiljaktigheter, radikalism och motsättningar.

⁴ Se t.ex. *Våldsam politisk extremism. Antidemokratiska grupperingar på höger och vänsterkanten*. Rapport 2009:15 från Säkerhetspolisen och Brå., s 5, 11 och 40f.

⁵ Jfr Bartlett, Jamie, Birdwell, Jonathan & King, Michael (2010) *The Edge of Violence. A Radical Approach to Extremism*, s 13.

⁶ Bartlett, Jamie, Birdwell, Jonathan & King, Michael (2010) *The Edge of Violence. A Radical Approach to Extremism*, s 13ff.

På så vis kan extremism avmystifieras och avglorifieras utan att stora grupper av människor behöver känna sig ställda utanför.

Men, den liberala attityden innebär också ett ansvar att föra fram kraftfulla argument mot och alternativ till extremisternas idéer.

- 3) Människors beteende har alltid, och kommer alltid att vara, oberäkneligt och icke-linjärt. Detta gäller även vägen till våldsbejakande extremism. Samhället kan lära sig hantera våldsbejakande radikaliserings men den kommer aldrig att försvinna helt. Det handlar om att lära sig identifiera och förebygga varje fall som upptäcks inte att finna en definitiv lösning.

Plädering för våld eller hat mot andra är både ett socialt hot och ett säkerhetshot och måste bemötas med rättsliga åtgärder. Förebyggande av våldsbejakande extremism i form av brottslighet, måste begränsas till ingrepp där det finns en klart identifierad risk att grupper eller individer genomgår våldsbejakande radikaliserings. Det är viktigt att förstå att radikalism inte behöver vara första steget mot att bli våldsbejakande. Tvärt om kan vägen till våldsbejakande extremism, vara en annan än vägen till att bli radikal utan att förorda våld. Det innebär inte att alla radikala idéer kan tas med jämnmod. En del radikala idéer som inte manar till våld, kan på andra sätt utgöra ett socialt hot eller till och med ett långsiktigt hot mot det demokratiska samhället. Sådana åsikter måste aktivt debatteras och mötas med motargument, men de ska inte buntas ihop med våldsbejakande extremism. Arbete som syftar till att motverka diskriminering, socio-ekonomiska orättvisor, arbetslöshet och utanförskap ska inte blandas ihop med arbete direkt riktat mot att förebygga våldsbejakande extremism. Det är direkt fel och dessutom kontraproduktivt att vidta åtgärder som antyder att människor som utsätts för arbetslöshet, diskriminering eller ekonomiska orättvisor automatiskt skulle vara i riskzonen för att bli våldsbejakande extremister. Så ser sambanden inte ut.

2.1 Begreppen radikal, extremist och våldsbejakande extremist

Processen in i våldsbejakande extremism brukar betecknas som att en individ eller grupp *radikaliseras*. Begreppet är inte helt lyckat, då det inte automatiskt är så att någon som har radikala åsikter också är

våldsbejakande extremist. Vi kommer ändå att i viss mån använda det som beteckning för vägen in i våldsbejakande extremism, av den enkla anledningen att det är så vanligt förekommande, att det är svårt att helt undvika.

Att vara *radikal* inom politiken betyder enligt Nationalencyklopedin, att vilja förändra samhället väldigt mycket.⁷ Definitionen innebär att det är självklart möjligt att vara radikal utan att vara anhängare av våldsbejakande extremism. Genomgripande samhällsförändringar kan genomföras med reformer och kräver inte våld. Det finns alltid andra metoder – moraliska protester, civilt motstånd och välplanerade samordnade ekonomiska och politiska kampanjer – som är synnerligen effektiva för att nå genomgripande politiska förändringar helt utan våld.⁸

Att vara *extremist* är enligt Nationalencyklopedin att ha överdrivna åsikter. Den som är extrem går (alltför) långt in i en riktning som ligger i ytterkant av något. Extremisten söker totala men också ensidiga lösningar på problem.⁹ Extremism kan beskrivas som intolerans mot åsikter och intressen som inte stämmer med de egna och som själva grunden till våldshandlingar. Extremister som går över gränsen och tar till våld använder alltid argument för att få våldshandlingarna att framstå som rationella och rättfärdiga.¹⁰

Extremister kan också beskrivas som fundamentalister.¹¹ Begreppet fundamentalism härstammar från början från religiös bokstavstro, men har vidgats till att omfatta även politiska åsiktsriktningar och rörelser som hävdar att en viss ideologi ensam ska forma samhället, och att de egna ideologiska ledarna ska ha avgörande inflytande över staten oberoende av något demokratiskt mandat.¹² Fundamentalister gör en skarp och stereotyp åtskillnad mellan den egna gruppen och andra grupper, mellan "vi" och "dom". Det kan till och med gå så långt att individerna inom den egna gruppen avpersonifieras till stereotyper av hur "vi" ska se ut, tänka och vara. Extremister anser att den egna uppfattningen är den enda rätta. Alla andra har helt enkelt fel och ska inte tolereras. Den fundamentalistiska gruppen kan utveckla en egen moral om vad som är tillåtna och önskvärda handlingar. Skillnaden mellan gott och ont är självklar ur extremistens perspektiv;

⁷ Nationalencyklopedin om "radikal": <http://www.ne.se/enkel/radikal>

⁸ Wilkinson, Paul (2011) *Terrorism versus Democracy. The Liberal State Respons*, s 195.

⁹ Nationalencyklopedin om "extremist" <http://www.ne.se/enkel/extremist>, om "extrem" <http://www.ne.se/kort/extrem>, om "extremism" <http://www.ne.se/lang/extremism>

¹⁰ Martin, Gus (2011) *Essentials of Terrorism. Concepts and Controversies*, s 4f.

¹¹ Resonemangen bygger på Lindgren, Tomas (2009) *Fundamentalism och helig terror*, s 92-98 och Martin, Gus (2011) *Essentials of Terrorism. Concepts and Controversies*, s 4f.

¹² Jfr Nationalencyklopedin, www.ne.se/lang/fundamentalism/176507.

Extremister står själva för det goda och opponenterna för det onda. Extremister förenklar världsbilden och drar generaliserande slutsatser om vad motståndaren står för som är svåra att argumentera emot. De hänvisar till ideologiska teser istället för kontrollerbara fakta när de ska bevisa att de har rätt. Motståndaren demoniseras och beskrivs med nya eller omdefinierade ord och med hänvisning till att de är konspiratoriska och inte går att lita på.

Ofta är det enbart vissa utvalda som får vara medlemmar i fundamentalistiska grupper. Kanske delas de upp i en inre kärna som har reellt inflytande och en yttre krets av sympatisörer som får nöja sig med att vara stödtrupper. Ledarna i den fundamentalistiska gruppen är auktoritära och ofta mycket karismatiska. Övriga gruppmedlemmar lär sig snabbt att uppfatta ledarna som personer med extraordinära egenskaper som de ska följa utan att ifrågasätta. Om extremister formerar sig i nätverk, är det dock inte tydliga ledare som styr och inspirerar. Då blir det istället horisontella relationer och grupppåverkan från förebilder eller uppfattat pålitliga personer, vänner eller bekanta, som inspirerar till att individer dras in i våldsbejakande extremism. Samma sak gäller när individer dras in i andra typer av kriminella grupper.¹³

Alla extremister är inte våldsbejakande.¹⁴ Vägen till att bli våldsbejakande extremist är heller inte självklart en utveckling från att bli radikal. De som anammar våldsbejakande extremism är ofta intresserade av våld redan från början.¹⁵ Det innebär att det inte självklart är extrema åsikter som är den viktigaste varningssignalen när det gäller att identifiera individer som är i riskzonen för att dras in i våldsbejakande extremism. Ännu viktigare kan vara uppmärksamhet på individers ursprungliga intresse för våld kopplat till samhällskritik eller i någon mening politisk frustration.¹⁶

¹³ SOU 2010:15 *Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp*. Betänkande av Utredningen mot kriminella grupperingar, s. 52.

¹⁴ Regeringens skrivelse 2011/12:44 *Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*, s. 9; *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*. Rapport från Säkerhetspolisen 2010, s. 27.

¹⁵ Bartlett, Jamie, Birdwell, Jonathan & King, Michael (2010) *The Edge of Violence. A Radical Approach to Extremism*, s. 12.

¹⁶ Jfr Bjørge, Tore (2009) "Processes of disengagement from violent groups of the extreme right", i Bjørge, Tore & John Horgan (ed) s. 30-48; Se även Blom, Agneta (2011) "Att hålla högerextremismen i schack – Lärdomar från Sverige och Nederländerna", i Hellberg, Ann-Sofie, m.fl. (red), s. 105ff.

2.2 Vägar in i våldsbejakande extremism

En förutsättning för att individer ska dras in i våldsbejakande extremism är att de har tid att engagera sig. Den enskilde ska helst inte ha för stora andra förpliktelser som arbete och familj som kräver kraft och uppmärksamhet och fyller individens tid med andra åtaganden. Det är också lättare att dras in i våldsbejakande extremism för den som har eller får sociala band till andra individer som redan är aktiva i extremistiska miljöer. Känslan av grupptillhörighet är en stark och viktig kraft. Vanligtvis är sambandet det omvända så att gruppens gemenskap lockar först, lockelse till idéerna finns förvisso också, men det mer engagerade intresset för dem kommer senare. Ideologin spelar en stor roll, men är sällan den avgörande faktorn. Däremot måste den finnas där och upplevas som lockande för att individen ska dras in i en process att utvecklas till just våldsbejakande extremist.¹⁷

Det finns också individer som dras in i våldsbejakande extremism utan att – åtminstone inledningsvis – komma in som medlem i en miljö där möten sker i det fysiska rummet. Radikalisering på egen hand sker ofta genom att man hittar inspirerande information på Internet. Internet är också en social miljö, även om den inte innebär fysiska möten med andra individer. Förr eller senare uppstår dock så gott som alltid sådana möten med likasinnade även för den som ensam funnit vägen in i våldsbejakande extremism. Så kallade enslingar – personer som blir våldsbejakande extremister och aldrig involverar sig i sådana grupper eller sociala miljöer, är ytterst sällsynta.¹⁸

Radikaliseringens väg kan vara lång eller kort beroende på omständigheterna i olika fall. I detta sammanhang är det viktigt att skapa en god insikt om hur komplex sammansättningen av dem som dras till extremistgrupper kan vara; här finns allt från personer som är helt ideologiskt övertygade, till personer som utgör en lockad svans till något som de uppfattar som en spännande miljö eller en grupp där det finns goda möjligheter och skydd för att till exempel ägna sig åt missbruk av alkohol och droger.¹⁹ Utredningen vill understryka att verkligheten när det gäller vad som lockar individer in i våldsbejakande

¹⁷ *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*. Rapport från Säkerhetspolisen 2010; Sageman, Marc (2004) *Understanding Terrorist Networks*; Bartlett, Jamie, Birdwell, Jonathan & King, Michael (2010) *The Edge of Violence. A Radical Approach to Extremism*; Ranstorp, Magnus (2010) "Introduction", i Ranstorp, Magnus (ed) *Understanding Violent Radicalisation; Terrorist and Jihad Movements in Europe*, s 7.

¹⁸ *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*. Rapport från Säkerhetspolisen 2010.

¹⁹ Demant, Froukje, Wagenaar, Willem och van Donselaar, Jaap (2009) *Racism & Extremism Monitor. Deradicalisation in Practice*, Rapport från Anne Frank House and Leiden University.

extremism, är mycket mer komplex än några idealmodeller någonsin kan fånga. Varje typologi som skapas måste därför användas med största försiktighet när det gäller att identifiera verkliga eller presumtiva extremister. Varje fall måste hanteras som att det är mer eller mindre unikt.²⁰

I riskzonen att dras in i våldsbejakande extremism finns individer med erfarenheter av misslyckade sociala relationer. En del har trassliga bakgrunder och är kriminella. De har inte så stora förutsättningar att nå ledande positioner i grupper eller nätverk, men kan vara mycket aktiva eftersom de ofta är våldsbenägna och redan kan ha kriminell erfarenhet från andra miljöer. Andra är mer allmänt vilsna och sökande. Deras brist på hängivenhet gör att inte heller de kommer att inkluderas i en inre krets eller få känsliga förtroenden och centrala uppgifter. De kan däremot bli viktiga som supporters och de tillför en känsla av upproriskhet och äventyrlust. Motiven till att de dras till just våldsbejakande extremism kan vara flera²¹:

- De kan känna sig utsatta eller hotade genom till exempel mobbning och söker skydd inom ramen för den våldsbejakande extremismen.
- De kan lockas av spänningen i nya utmaningar och har behov av att testa sina gränser genom att söka sig till "farliga" miljöer.
- De söker vänner eller kanske substitut för föräldrar och familj som de upplever har svikit dem.

Individer med denna typ av bakgrund torde vara lättast att nå med förebyggande arbete. Genom att så tvivel och peka på alternativ, kan de inom relativt kort tid motiveras att byta riktning i livet och vända sig bort från våldsbejakande extremism. De som dras till den våldsbejakande extremismen för att de känner hängivenhet över tanken att få stå upp för "de rätta idéerna" mot orättvisor, meningsmotståndare och samhällsföreträdare som de inte tror på, är sannolikt svårare att påverka och nå med förebyggande åtgärder. De behöver på olika sätt övertygas om att våld och andra kriminella handlingar inte är vägen att nå politisk förändring. Eller, om de inte

²⁰ Jfr Nesser, Petter (2011) *Jihad in Europe. Patterns in Islamist terrorist cell formation and behavior, 1995-2010*; Att det är stora risker med att använda kategoriseringar och checklistor på vad som kännetecknar personer som tillhör olika typer av våldsbejakande extremistgrupper, har också betonats av så gott som alla personer involverade i förebyggande arbete, som utredningen mött under sina internationella studieresor.

²¹ Se Björge, Tore (2009) "Processes of disengagement from violent groups of the extreme right", i Björge, Tore & Horgan, John (ed), ss 30-48; Beskrivningarna bygger även på Nesser, Petter (2011) *Jihad in Europe. Patterns in Islamist terrorist cell formation and behavior, 1995-2010*.

kan övertygas om att fredliga demokratiska medel är de bästa, behöver de åtminstone övertygas om att deras liv och framtidsutsikter skulle bli betydligt sämre om de börjar använda våld eller engagerar sig i annan brottslig verksamhet för sin politiska övertygelses skull.

3 Förebyggande arbete

Under våra studiebesök i Storbritannien, Nederländerna, Danmark, Norge och Finland har vi konstaterat att överallt sker det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i samarbete mellan den statliga nivån och lokalsamhället. I alla länderna betonas särskilt betydelsen av ett lokalt förankrat förebyggande arbete. Exakt hur arbetet är organiserat varierar utifrån konstitutionella förhållanden i respektive land.

I Storbritannien spelar regeringen genom *Home office* en ledande roll för arbetet ända ner på lokal nivå, format utifrån förutsättningarna med ministerstyre/ministerförvaltning och mycket begränsad kommunal självstyrelse. Även i Nederländerna har staten en omfattande makt över kommunerna, bland annat genom befogenheten att utse borgmästare och genom att kommunernas budget i huvudsak består av bidrag från staten. En del av Nederländernas arbete med förebyggande av våldsbejakande extremism är dessutom utlagt på privat entreprenad. Ett konsultföretag, *Radar Advies*, har uppdraget att hålla i utbildning av nyckelpersoner. Anställda i samma företag representerar också Nederländerna i internationella sammanhang där arbete med att förebygga våldsbejakande extremism diskuteras och formeras.

Samtliga länder i Norden har ett relativt likartat samhällssystem. Från den nationella politiska nivån finns en delegation av beslutsfattande och ekonomiskt ansvar till myndigheter bestående av politiskt neutrala ämbetsmän. Därtill en modell med kommunal självstyrelse baserat på självständiga val och lokal beskattningsrätt.

3.1 Internationella exempel på strukturer för förebyggande arbete

3.1.1 Storbritannien

Det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism förs i Storbritannien utifrån *Prevent*-strategin, som uppdaterades 2011. Strategin tog då en ny riktning efter ett arbete som britterna själva anser ha varit för ensidigt inriktad på reaktiva åtgärder mot terrorism och för lite mot förebyggande av våldsbejakande extremism. Arbetet har ett starkt lokalt fokus, för närvarande finns 69 stycken *Prevent*-finansierade projekt; alltifrån arbete med skolor till teatergrupper som arbetar med frågan om identitet och söker engagera ungdomar. Fördelningen av medel sker från *Home Office*, där tjänstemännen utvärderar och granskar de bidragssökande organisationerna.

Det lokala förebyggande arbetet samordnas av så kallade *Prevent-koordinatorer*, sammanlagt 28 stycken på olika platser i landet. Den lokala förebyggande enheten (*Local Delivery Team*) tar under koordinators ledning fram en lokal lägesbild och en skräddarsydd plan för att bemöta den aktuella situationen där.

Polisen har, tillsammans med *Prevent*-samordnarna och även de lokala trossamfunden, en viktig roll i det förebyggande arbetet i Storbritannien. Departementet får information från närpoliserna om de processer som de kunnat observera på det lokala planet, dels genom motsvarigheten till polisenheten, dels genom den förebyggande enheten vid *Association of Chief Police Officers (ACPO)*. ACPO organiserar ledande poliser från England, Wales och Nordirland och utgör härmed ett professionellt forum för att utbyta idéer och bästa praxis, samordna resurser och bidra till ett effektivt och förtroendeingivande polisarbete.²² ACPO är ansvarig för genomförandet av polisens arbete i *Prevent*-delen i den brittiska strategin mot terrorism. Det sker främst genom 200 *Prevent*-finansierade poliser. Polisen jobbar med både ett förebyggande team i form av dialogpoliser som bygger upp en bra relation till lokalsamhället, och ett kontraterror-team. Det har ofta blivit krockar mellan dialogpoliserna och kontraterrorpoliserna, då dialogpoliserna använder mjuka metoder som främst siktar på att bygga förtroende till lokalsamhället under flera år.

²² ACPO:s hemsida <http://www.acpo.police.uk/Home.aspx> besökt den 12 december 2012.

Sedan ett antal år tillbaka drivs även projektet ACT (*All Communities Together*). Arbetet utvecklades i Manchester efter 7/7-bombningarna 2005, då de muslimska grupperna tog avstånd från polisen. Inom projektets ram tränas närpoliserna bland annat i dialogteknik med unga när läget är på väg att bli skarpt.

För att värna sårbara individer som är på väg att radikaliseras finns projektet *Channel*. Arbetet sköts så att en panel sätts samman vid behov för att diskutera olika alternativ och möjligheter till intervention när oron för en viss individs utveckling nått en viss nivå. Panelen skräddarsyr en handlingsplan för att föra individen bort från våldsbejakande extremism. Det finns även en pool med interventionssakkunniga som kan kallas till ställen där en skräddarsydd intervention behövs.

Den brittiska lagstiftningen tillåter sedan 1988 de lokala aktörerna (myndigheter, universitet, socialtjänst, hälsosektorn, etc) att dela information gällande individer mellan varandra.

3.1.2 Nederländerna

Terrorhotnivån anses vara på en låg nivå i Nederländerna, enligt den Nederländska säkerhetstjänsten (*Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, AIVD*) har ingen organiserad terrorism varit synlig sedan 2004. Däremot menar AIVD att trenden med ensamagerande aktörer ökar. Något som också påverkas av exempelvis den ekonomiska krisen, med arbetslöshet och nedskärningar inom psykvården i dess kölvatten. Under perioden 2007-2011 fanns en nationell handlingsplan med konkreta åtgärder för att motverka radikaliserings och polarisering som fokuserade på de lokala aktörernas ansvar i det förebyggande arbetet. Efter handlingsplanens utgång gjordes bedömningen att en ny inte var behövlig och fokus har skiftats från nationella strategier till riktade åtgärder med viss grad av intensitet. Upptäcks ett problem på lokal nivå befinner sig regeringstjänstemännen omedelbart på plats i den aktuella kommunen och erbjuder hjälp.

3.1.3 Danmark

Danmark har i många år haft aktiva våldsbejakande extremister med såväl högerextrema som vänsterextrema och islamistiska motiv. Sedan Jyllandsposten publicerade de så kallade Muhammed-karikatyterna i

september 2005 har hoten från islamister varit särskilt framträdande. Bland annat avväjdes ett attentat mot tidningens lokaler i december 2010. Fyra personer dömdes till tolv års fängelse för förberedelse av terrorbrott. Tre av dem hade för övrigt svenskt medborgarskap.

I Danmark har Demokratienheten vid Social- og Integrationsministeriet ansvarar för nationell samverkan för förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Det finns en utbredd kunskap i hela landet om vad våldsbejakande extremism är och förebyggandet är en naturlig del i det bredare brottsförebyggande arbete som polisen och kommunerna samarbetar kring. Ett viktigt nav för det brottsförebyggande arbetet i Danmark är den så kallade SSP-modellen, som innebär ett systematiserat samarbete mellan skola, socialtjänst och polis (därför förkortningen SSP). En variant av modellen finns även som heter PSP (psykiatri, socialtjänst och polis). Danskarna upplever att det brottsförebyggande arbetet fungerar både bättre och mer effektivt när samarbete i organiserad form etableras över sektorsgränser och de är mycket nöjda med resultaten av SSP-modellen. SSP-samverkan fungerar utan att några ändringar i kompetensfördelningen mellan de olika aktörerna gjorts, utan de goda resultaten kommer av att de funnit sätt att samarbeta för att finna bästa lösningen på problem utan att se de olika kompetenserna som ett hinder.²³ Även säkerhetstjänsten (*Politiets Efterretningstjeneste, PET*) spelar en aktiv roll i detta sammanhang inte minst genom att bidra med kunskap och råd. En viktig uppgift för PET är att de bistår med fallbeskrivningar som kan användas som underlag för utbildning.

3.1.4 Norge

Terrorattentatet i juli 2011, då Anders Bering Breivik bombade delar av regeringskansliet i centrala Oslo och sedan mördade fler än 70 ungdomar som var på sommarläger med Arbeiderpartiets ungdomsförbund, innebar ökat allvar och ökad medvetenhet i arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism i Norge.

Norge har haft handlingsplanen *Felles trygghet – felles ansvar. Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme*

²³ Redogörelsen av den danska brottsförebyggande samarbetsmodellen och hur den fungerar, bygger i huvudsak på Det Kriminalpræventive råds dokument Lokal forebyggelse af kriminalitet. Idékatalog til det lokale kriminalpræventive samarbejde, publicerad i Januari 2008. Kan hämtas på länk: http://www.kl.dk/ImageVault/Images/id_35126/scope_0/ImageVaultHandler.aspx (besökt den 13 december 2012), samt SSP – En guide till samarbejdet, också den utgiven av Det Kriminalpræventive råd och tillgängligt på länk: <http://www.dkr.dk/sites/default/files/SSP-da-web.pdf> (besökt den 13 december 2012)

sedan 2010.²⁴ Två huvudperspektiv i det förebyggande arbetet i Norge är tidig intervention när risk för oönskad radikaliserings identifierats samt uppföljning och vägledning av straffade för att motverka återfall. I fokus står behovet av att förebygga viljan att bruka våld av politiskt/ideologiska skäl och inte att motverka enskilda ideologier i sig.²⁵ Polisen och kommunerna pekas ut som ansvariga för att koordinera det förebyggande arbetet lokalt. Detta ska ske genom *Politiråden*, som är ett samarbetsorgan mellan polisdistrikten och kommunerna runt om i Norge, samt den struktur som finns för brottsförebyggande arbete som benämns *Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende råd*, *SLT*, och som är uppbyggt med förebild från den danska SSP-modellen. *SLT* samordnas på nationell nivå av *Det kriminalitetsforebyggende råd*, *KRÅD*, som sorterar under regeringen. *KRÅD* leds av ett råd på 11 personer och har sju anställda.²⁶

KRÅD har till uppdrag att ta initiativ till, stimulera och stötta brottsförebyggande arbete centralt och lokalt med särskilt fokus på att ta nationella initiativ som ska främja brottsförebyggande arbete lokalt. De ska söka samarbete med andra myndigheter och organisationer och ge råd och vägledning om utveckling av brottsförebyggande arbete. De kan själva ta sådana initiativ men uppdragen kan också komma från Justis- och beredskapsdepartementet eller annat departement. *KRÅD* ska uttala sig om behov av brottsförebyggande forskning, men de har inga egna forskningsresurser. De ska också delta aktivt i debatten om betydelsen av brottsförebyggande arbete i samhället. I rollen som nationell samordnare av *SLT*, samlar *KRÅD* vid återkommande tillfällen de personer som arbetar som *SLT*-samordnare ute i kommunerna.

Även om *KRÅD* har rollen som nationell samordnare, är polisens engagemang i *SLT*-arbetet av avgörande betydelse för hur väl det fungerar lokalt. Det är också viktigt att Den norska säkerhetstjänsten (*Politiets sikkerhetstjeneste*, *PST*) har ett öppet arbete med att sprida kunskap om förebyggande av extremism till kommunerna, menar *KRÅD*. *PST* har inte någon fast roll i *SLT*-strukturen men i regeringens handlingsplan fastslås att de ska involveras och även ges en

²⁴ *Felles trygghet – felles ansvar. Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme.* Justis- och beredskapsdepartementet: http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2010/felles-trygghet---felles-ansvar.html?id=626613 (besökt den 22 februari 2013)

²⁵ Samtal med Senior rådgivarna Elin Solberg och Pål Meland, Justis- och beredskapsdepartementet i Oslo den 12 februari 2013.

²⁶ Uppgifterna om *KRÅD* är hämtade från deras hemsida, www.krad.no, samt från samtal med en av rådets anställda seniorrådgiver Arnt Even Hustad den 12 februari 2013 i Oslo.

formell roll om behovet finns. Tidigare har det varit ganska okänt för de flesta vad PST haft för verksamhet. Efter Breiviks attentat har arbetet med att sprida kunskap om PST och vad de kan bidra med i arbetet att förebygga våldsbejakande extremism, tagit fart på allvar.²⁷ PST är ute och informerar om sitt arbete till den öppna polisen. Ett mål är att PST utbildar lokalpolisen som sedan kan föra kunskapen vidare genom att utbilda andra aktörer inom SLT-samarbetet. PST ska särskilt bidra med djupare insikt i hur problemet ser ut och sin specialkunskap om våldsbejakande extremism i olika former. De ska också ha tätt samarbete i det förebyggande arbetet med lokalpolisen, kriminalvården och hälso- och sjukvården.

För att det förebyggande arbetet ska fungera väl, föreskriver den norska handlingsplanen att frågorna om informationsplikt och sekretess ska utredas för att kartlägga om det finns hinder för effektivt förebyggande arbete samt om och hur dessa hinder i så fall kan lösas. Beredskapen att hantera våld i skolan lyfts också fram som ett prioriterat område att jobba med. Handlingsplanen pekar vidare på åtgärder för stärkt dialog inom och mellan myndigheter samt mellan myndigheterna och samhälle och medborgare. Särskilt stöd ska erbjudas sårbara individer som riskerar att dras in i våldsbejakande extremism. I det sammanhanget lyfts polisens *bekymringsamtal* fram som en viktig metod som bör främjas och utvecklas (mer om denna metod i kapitel 4.7.2). Betydelsen av att satsa på att unga människor får bostäder, utbildning och arbete betonas också. Förebyggande av våldsbejakande extremism blir härmed ett perspektiv i ett bredare brottsförebyggande arbete riktat till unga sårbara individer. Detta arbete och hur det ska samordnas beskrivs i en särskild handlingsplan som utgår från ett bredare perspektiv på barn och unga i riskzonen.²⁸

3.1.5 Finland

I Finland integreras frågorna om förebyggande av våldsbejakande extremism i det mer omfattande programmet för landets inre säkerhet.²⁹ Enligt programmets åtgärds punkt nr 63 upprättas ett åtgärdsprogram för att förebygga våldsbejakande extremism som

²⁷ Samtal med företrädare för PST den 12 februari 2013 i Oslo.

²⁸ *Gode krefter. Kriminalitetsforebyggende handlingsplan.* Justis- och beredskapsdepartementet:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2009/gode-krefter---kriminalitetsforebyggende.html?id=574567 (besökt den 22 februari 2013)

²⁹ En tryggare morgondag. Program för den inre säkerheten. Inrikesministeriet 2012. http://www.intermin.fi/download/35100_322012_STO_III_swe_final_web.pdf

syftar till att skapa permanent verksamhet på området. Åtgärdsprogrammet finns i engelsk version under namnet *Towards a Cohesive Society. Action Plan to Prevent Violent Extremism*.³⁰ Som introduktion till programmets konkreta förslag konstateras att våldsbejakande extremism i dagsläget inte utgör något konkret hot mot den finländska staten, med reservation för att det inte går att gardera sig mot att enskilda personer tar sig för att utöva våldsbrott med extremistiska motiv. Särskilt pekas på att Finland har haft flera så kallade "skolskjutningar" sedan 2007 där människor skadats och dött. I tolv punkter anges vilka åtgärder Finland tänker genomföra i förebyggandet av våldsbejakande extremism.

1. Lokalt samarbete mellan myndigheter ska etableras där polisen utgör en nyckelaktör.
2. Ett nationellt nätverk mellan relevanta myndigheter ska skapas. Ansvarigt för detta är ytterst Inrikesministeriet. Nätverket har i sin tur ansvar för åtgärderna i punkt 1.
3. Ungas tilltro till demokratin ska stärkas genom systematiserade dialoger om demokrati med unga människor. Ansvariga för detta är Ministeriet för utbildning och kultur, Inrikesministeriet, kommunernas ungdomsenheter, Finska nätverket för ungdomsforskning, ungdomsråd och Rådet för etniska relationer.
4. Avdelningen för demokrati, språk och grundläggande rättigheter ska rikta särskild uppmärksamhet på att stärka demokrati och delaktighet bland unga som särskilt riskerar att bli utsatta för anti-demokratiska budskap och uppmaningar att anamma våldsbejakande extremism.
5. Varje år ska utses en demokratiambassadör, som ska tjäna förebild för andra unga i sitt engagemang för demokrati.
6. Polisen ska ha tillgång till en specialist på mental hälsa om de behöver hantera personer som är psykiskt instabila.
7. Organisationer som är beredda att erbjuda mentorskap och liknande verksamhet för att stödja personer som ger uttryck för våldsbejakande fantasier och andra allvarliga tendenser att bejaka våld, ska få särskilt stöd.
8. Det nationella samarbetsnätverket, som nämns i punkt 2, ska hålla regelbundna möten med medierna i syfte att få dem med sig i att förebygga våldsbejakande extremism.

³⁰ Towards a Cohesive Society. Action Plan to Prevent Violent Extremism. Inrikesministeriet 2012. http://www.intermin.fi/download/36330_332012_.pdf

9. Polisen ska stärka sitt arbete med att patrullera och agera på Internet.
10. Den finska säkerhetspolisen ska redovisa lägesbeskrivningar gällande risker för våldsbejakande extremism var sjätte månad. Föredragning sker för det nationella nätverket.
11. Goda exempel på arbete för att förebygga våldsbejakande extremism ska samlas i en elektronisk verktygslåda, som ska uppdateras löpande.
12. Varje år ska det nationella nätverket redovisa en rapport om vilket arbete de genomfört under året i syfte att förebygga våldsbejakande extremism, samt föreslå hur arbetet gör drivas vidare.

Även Finland tänker sig det lokala arbetet utformat som samverkan mellan polis och kommuner, men arbetet förefaller än så länge inte så utvecklat. Åtminstone i Helsingfors är det polisen som leder samverkansarbetet med kommunen. Vid Helsingforspolisen finns en särskild preventionsavdelning som samlar personal från olika professioner, förutom poliser även till exempel socialarbetare och psykolog. Enheten arbetar genom ett kontaktnätverk ut bland andra myndigheter och aktörer; skolor, ungdomscenter, socialtjänst, flyktingmottagningar, närpoliser, Säkerhetspolisen (*Skyddspolisen*, på finska *Suojelupoliisi SUPO*), hälso- och sjukvården och försvaret.

3.2 Strukturer för förebyggande arbete i Sverige

Våra internationella utblickar visar att kommuner och polis framstår som särskilt centrala aktörer i arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism. Allt pekar på att detta gäller också för svenska förhållanden. I Polislagens 2§ listas Polisens uppgifter och först av allt anges här att Polisen ska förebygga brott.³¹ I Rikspolisstyrelsens (RPS) verksamhetsplan finner vi mer om Polisens brottsförebyggande arbete. Här betonas Polisens ansvar för att färre brott begås, att människor ska känna sig trygga och att allmänhetens förtroende för Polisen ska stärkas och vårdas.³² I regleringsbrevet för budgetåret 2013 framhåller regeringen att Polisens brottsförebyggande

³¹ SFS 1984:387 Polislag, 2§.

³² Rikspolisstyrelsens verksamhetsplan 2010, s 3. Uppdraget att verka för ett förtroendefullt förhållande mellan Polisen och allmänheten, regleras i SFS 1989:773 Förordning med instruktion för Rikspolisstyrelsen, 2§.

arbete ska ske både på eget initiativ och i samverkan med andra aktörer.³³ Centrala samverkansparter för Polisen i det brottsförebyggande arbetet är kommunerna.

För kommunerna är brottsförebyggande arbete en icke obligatorisk uppgift som de flesta ändå arbetar mycket aktivt med. Den nationella samordningen av kommunerna sker inom ramen för samarbetet i arbetsgivar- och intresseorganisationen Sveriges kommuner och landsting (SKL). Här utformas ingen nationell styrning som kommunerna måste följa, utan allt sker på frivillig väg. SKL bidrar med stöd och främjande av det brottsförebyggande arbetet bland annat genom att de driver Nätverket för kommunalt brottsförebyggande (NKB) som består av en kommunal säkerhetschef eller säkerhetssamordnare från varje län. SKL företräder också medlemmarnas intressen på det brottsförebyggande området i en rad olika statliga utredningar, arbetsgrupper och projekt.³⁴ En del av SKL:s arbete med säkerhet och trygghet är särskilt inriktat på förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå. Ungdomspolitiken i sin tur riktas mot att se till att barn och unga når goda skolresultat, att utsatta barn får bättre stöd och att unga människor får arbete.³⁵

3.2.1 Parter för samverkan

Numera finns skriftliga samverkansavtal med polisen i så gott som alla landets 290 kommuner. Brottsförebyggande rådet (Brå) har gjort en uppföljning av hur samverkan fungerar och gör i den bedömningen att relationerna mellan polis och kommuner överlag är gott. De framhåller dock att samverkansarbetet skulle fungera effektivare om det fanns en mer enhetlig syn på samverkan över landet, kommunerna fick ett tydligt mandat för brottsförebyggande arbete och en enhetlig linje för arbetet formades i ett nationellt handlingsprogram. Mer resurser skulle också behöva prioriteras från såväl polis som kommuner för att det brottsförebyggande arbetet ska bli riktigt effektivt.³⁶

³³ Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Rikspolisstyrelsen och övriga myndigheter inom polisorganisationen. Regeringsbeslut I:8 <http://www.esv.se/sv/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=14664> (besökt den 28 februari 2013).

³⁴ Se Verksamhetsbeskrivning på SKL:s hemsida http://www.skl.se/vi_arbetar_med/tillvaxt_och_samhallsbyggnad/trygghet/brottsforebyggande_1 (besökt den 28 februari 2013).

³⁵ SKL:s barn- och ungdomspolitiska prioriteringar finns beskrivna på flera ställen på SKL:s hemsidor, <http://www.skl.se/>.

³⁶ *Samverkan mellan polis och kommun. Brottsförebyggande arbete utifrån överenskommelser* (2013) Rapport 2013:5 från Brottsförebyggande rådet, s 12-16. http://www.bra.se/download/18.22a7170813a0d141d21800052377/2013_05_Samverkan_mellan_polis_och_kommun.pdf

Säkerhetspolisen (Säpo) bedriver ett aktivt arbete för att förebygga risken att (oftast unga) människor dras in i extremism och riskerar att begå politiskt motiverade våldsbrott, dels genom dialoger med olika aktörer i lokalsamhället, dels genom samtal med enskilda som uppfattas att vara i riskzonen för att bli inblandade i säkerhetshotande verksamhet och extremistiskt våld. Inte minst gäller detta personer som är på väg att rekryteras till terrorverksamhet i andra länder.³⁷ Säpo finns däremot inte med i samverkansstrukturen för polis och kommuner.

3.2.2 SSPF

SSP-modell med dansk förebild, finns implementerad på några håll även i Sverige. Längst har Göteborg kommit, och där kallas samverkansstrukturen SSPF (Skola, Social, Polis, Fritid). Från början drevs arbetet inom kommunens bostadsbolag Framtiden, men sedan något år har det förts in i kommunens Sociala resursförvaltning. Arbetet sker under rubriken *Ung & Trygg i Göteborg*.³⁸ Samverkan bygger på att kommunen skriver ett övergripande samverkansavtal med Polisen. Varje stadsdel skriver sedan ett motsvarande avtal med polisen i stadsdelen. Det finns kommunövergripande en Strategisk samverkansgrupp som ansvarar för det övergripande trygghetsarbetet i kommunen. I varje stadsdel finns en SSPF-koordinator och på Sociala resursförvaltningen finns en koordinator med ansvar att samordna SSPF-arbetet för hela kommunen. Hon träffar regelbundet SSPF-koordinatorerna i stadsdelarna och håller samman arbetet. Varje skola har en kontaktpolis och nyckelpersonalen är utbildad vad som ska ge dem anledning att handla och vad de då ska göra. Det finns ett utförligt dokument som handlar om Våld i skolan med instruktioner för hur arbetet ska bedrivas. Uppfattningen i Göteborg är att arbetet i Ung och Trygg medverkat till att minska ungdomsbrottsligheten i staden. Målgruppen för arbetet är ungdomar till dem lämnar gymnasiet, alltså upp till cirka 19 år.

³⁷ Se Säkerhetspolisens hemsida om arbetet med radikaliserings och avradikalisering <http://www.sakerhetspolisen.se/omsakerhetspolisen/radikaliseringochavradikalisering>

³⁸ Uppgifterna om Göteborg bygger i huvudsak på en intervju med enhetschef Sven-Johan Dahlstrand och processledare Christer Lundberg, Ung & Trygg Sociala resursförvaltningen Göteborgs stad den 10 januari 2013. Utförlig information om arbetet med Ung & trygg i Göteborg finns på <http://prevu.goteborg.se/prod/SocialResurs/dalisprevu.nsf/vyPublicerade/06C1712DC50C53C9C1257A1A004EE01D?OpenDocument>

3.2.3 SIG

Sociala insatsgrupper (SIG) är en liknande struktur för samverkan mellan kommunerna och polisen som SSPF, som utvecklats genom ett strategiskt uppdrag från regeringen till Rikspolisstyrelsen.³⁹ Syftet med SIG är att stödja polismyndigheternas och Rikskriminalpolisens arbete med effektiv och uthållig bekämpning av grov organiserad brottslighet, samt polismyndigheternas arbete med att förebygga ungdomsbrottslighet.⁴⁰ Den förväntade effekten av arbetet med sociala insatsgrupper är att det utvecklas lokala samarbetsformer kring unga i riskzonen att utveckla en kriminell livsstil. Ambitionen är att det ska gå snabbare att identifiera unga som riskerar att utveckla en kriminell livsstil eller vill lämna kriminella nätverk och att kunna ge dem hjälp.⁴¹ Målgruppen för arbetet i sociala insatsgrupper är unga i riskzonen för att hamna i kriminalitet i allmänhet och således inte fokuserat på ungdomar i riskzonen för att hamna i våldsbejakande extremism specifikt. Vi kan dock anta att en delgrupp bland dem som de sociala insatsgrupperna kommer i kontakt med, riskerar att hamna i just sådan brottslighet. De flesta som dras in i våldsbejakande extremism startar sin väg dit redan i relativt unga år.⁴² Därför skulle dessa grupper kunna bidra till att förebygga att unga dras in i våldsbejakande extremism.

3.3 Slutsats

Utredningen drar slutsatsen att den danska SSP-modellen lämpar sig särskilt väl som inspirationsgrund för ett svenskt arbete med förebyggande av våldsbejakande extremism. Den struktur som SSP skapar omfattar samtliga nyckelaktörer som måste finnas med i ett förebyggande arbete, främst socialtjänst, skola och närpolis. Modellen ger goda förutsättningar för att inkludera även andra aktörer utifrån behov i enskilda sammanhang. Göteborg visar att modellen kan fungera väl även i Sverige. En enhetlig modell för hela landet skapar förutsättningar för att effektivt kunna utnyttja nödvändiga resurser

³⁹ Utförlig information om projektet om sociala insatsgrupper samt dokument om detta, finns på <http://www.polisen.se/Om-polisen/uppdrag-och-mal/Sarskilda-satsningar/Sociala-insatsgrupper> (besökt den 27 september 2012).

⁴⁰ Rikspolisstyrelsens verksamhetsplan 2010, s 9.

⁴¹ Projektplan Sociala insatsgrupper, mm, s 5. Rikspolisstyrelsen 2011-05-31. Finns på <http://www.polisen.se/PageFiles/367758/Projektplan.pdf> (besökt den 27 september 2012).

⁴² *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*. Rapport från Säkerhetspolisen 2010, s 36; *Våldsam politisk extremism. Antidemokratiska grupperingar på yttersta höger- och vänsterkanten*. Rapport 2009:15 från Säkerhetspolisen och Brå, s 13 och kapitel 7. Se även Björge, Tore och Horgan, John, 2009, "Introduction" i Björge, Tore & Horgan, John (eds), s 7; Olesen, Thomas, 2009, *Social movement theory and radical Islam activism*, 7 och 10f.

och att samordna det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism på nationell nivå. Samverkansavtalen mellan polis och kommuner, som finns i hela landet, är en god grund att jobba vidare på för att åstadkomma ökad effektivitet och bättre samordning av resurser i det förebyggande arbetet. Genom likheter i samhällsstruktur och ambitioner, vill utredningen redan nu peka på att det finns god anledning att söka samverkan över de Nordiska gränserna i det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. Utredningen avser att återkomma till frågan om nationell samordning och nordisk samverkan i vårt huvudbetänkande. Här har vår ambition begränsats till att beskriva hur det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism kan fungera, för att ge en bild av på vilket sätt, av och till vem som utbildningsmaterialet om våldsbejakande extremism – som är delbetänkandets huvudnummer, bör kommuniceras inom ramen för brottsförebyggande arbete.

4 Förslag till utbildningsmaterial

4.1 Internationella exempel

Utredningen har tagit del av internationella exempel från Storbritannien, Nederländerna, Danmark, Norge och Finland för att studera synen på utbildning och för att lära av befintlig utbildningsverksamhet inom ramen för förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Följande punkter sammanfattar det vi anser vara viktiga internationella framgångsfaktorer, angelägna att fånga upp i Sverige:

- Synen på utbildning som central del i ett nationellt förebyggande arbete.
- Gemensamma utbildningsinsatser som prioriterad del inom nationell samverkan.
- Fokus på att utbilda, stärka och vägleda nyckelaktörer inom lokal samverkan.
- Tvärsektoriella utbildningsinsatser.
- Prioritering av kunskapsutveckling, erfarenhetsutbyte och kontinuerlig rådgivning.
- Uppsökande samtal som metod.
- Utbildning online och IRL.
- Nationellt och internationellt utbyte och lärande.

I samtliga länder som bedriver utbildningsinsatser, ses utbildning som en central och integrerad del av det nationella förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. Det prioriteras inom ramen för nationell samverkan och ges därmed hög legitimitet. Europeiskt erfarenhets- och utvecklingsarbete bedrivs inom ramen för

Europakommissionens nätverk RAN⁴³, som samlar fältarbetare och experter i olika arbetsgrupper för förebyggande arbete av våldsbejakande extremism och radikaliserings. De länder vi besökt riktar sina nationella utbildningssatsningar till nyckelgrupper som kommer i kontakt med unga sårbara människor; poliser, socialsekreterare, ungdomsledare, kuratorer, m.fl. Nyckelgrupperna erbjuds ofta tvärssektoriella utbildningar, vars syfte är att öka medvetenheten och höja kunskapsnivån för att kunna bemöta riskbeteenden för radikalisering utifrån ett omsorgsperspektiv.

I Storbritannien fokuserar man främst på 25 identifierade geografiska problemområden där målgrupperna erbjuds workshops baserade på film och interaktiva diskussioner.⁴⁴ Utbildningens syfte är att höja medvetenheten hos berörda yrkesgrupper, men också att stärka självförtroendet. Fler yrkesgrupper är intresserade av utbildningen, som är kostnadsfri och utvärderas kontinuerligt genom deltagarenkäter. Det brittiska inrikesministeriet⁴⁵ står bakom utbildningen och ackrediterar tjänstemän, som genom en två dagars utbildning, utbildar vidare på frivillig basis. För närvarande finns ca 1000 ackrediterade utbildare, som har tillgång till en lösenordskyddad webbplats med diskussionsforum och kompletterande material.

I Nederländerna syftar regeringens utbildningspolicy huvudsakligen till att öka medvetenheten om våldsbejakande extremism hos olika yrkesgrupper på lokal nivå, att skraddarsy interventioner och att förbättra uppföljningsmekanismer. Utbildningen fokuserar på att upptäcka potentiella ensamagerande aktörer, genomförs av ett privat konsultföretag och har producerats i samråd med den Nederländska säkerhetstjänsten⁴⁶, försvarsmakten, polisen, psykologer och lokala aktörer. Man menar att utbildningsinsatserna har bidragit till att kontakt- och informationsutbyte mellan viktiga nyckelgrupper har ökat. För närvarande pågår ett arbete med att utforma en verktygslåda för att hantera förebyggande av våldsbejakande extremism. Verktygslådan kommer att finnas tillgängligt såväl on- som off line på en lösenordskyddad webbplats.

I Danmark har Demokratienheten vid Social- og Integrationsministeriet utvecklat utbildningsinsatserna som utgår från en proaktiv modell med uppsökande samtal inom ramen för samverkansmodellen mellan säkerhetspolis, polis, skola,

⁴³ Radicalisation Awareness Network: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm

⁴⁴ WRAP – Workshop on Raising Awareness on Prevent

⁴⁵ Home Office

⁴⁶ Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)

socialtjänst, kommun och lokalsamhället. Inom ramen för arbetet har ministeriet producerat en handboksserie⁴⁷ vars syfte är att utbilda yrkesverksamma som arbetar förebyggande. Seriens fem delar består tematiskt av; exempel från förebyggande arbete i praktiken, metodförslag, lokala strategier, beskrivning av extremistiska miljöer samt rådgivning för relations- och mentorarbete. Inom den danska kriminalvården finns ett särskilt pilotprojekt⁴⁸ vars syfte är att utbilda personal att upptäcka tecken och förebygga radikaliserings bland interner. Det finansieras till större delen genom EU-medel. Projektet har även en inriktning på mentorskap, som fokuserar på interner dömda för terrorbrott och interner som bedöms vara sårbara och mottagliga för radikaliserings. Mentorerna tränas i dialogteknik och ska fylla en stödfunktion till internerna i deras utfasning från fängelse till frihet efter avtjänat straff.

I samband med Mohammedkarikatyrerna initierade Köpenhamns kommun, i samråd med den danska säkerhetspolisen⁴⁹, ett förebyggande och trygghetsfrämjande arbete för att bemöta ungdomar som riskerar att lockas till våldsbejakande extremistiska grupperingar. Initiativet var ett komplement till säkerhetspolisens uppdrag och ansvar rörande politisk extremism. Kommunen antog en ny plan med en rad olika initiativ, däribland projektet VINK⁵⁰. Syftet med projektet är att erbjuda ett forum för rådgivning och kunskap dit till exempel socialarbetare och fritidsledare kan vända sig. Forumet erbjuder även stöd för problemlösning, mentorprogram för vägledning och tillgängliggör information online.

I den norska regeringens handlingsplan för att förebygga våldsbejakande extremism⁵¹ har utbildningsinsatserna främst koncentrerats på vidareförmedling av landets omfattande forskarkompetens på området och den polisiära kunskapen och erfarenheten av brottsförebyggande arbete. En central del av detta är de norska "bekymringssamtalen", utarbetade av Oslo-polisen i mitten av 1990-talet.⁵² År 2011 publicerades en reviderad

⁴⁷ *Forebyggelse af ekstremisme – en håndbogsserie*, Social- og Integrationsministeriet (april 2012)

⁴⁸ *Back on Track*, Kriminalforsorgen i samarbejde med Social- og Integrationsministeriet og Politiets Efterretningstjeneste - PET (2012)

⁴⁹ *Politiets Efterretningstjeneste - PET*

⁵⁰ *Kunskap-Inkludering-Köpenhamn - VINK*

⁵¹ http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2010/felles-trygghet---felles-ansvar.html?id=626613

⁵² Beskrivna i kapitel 4.7.2

handledning⁵³ för samtalen i syfte att skapa en nationell standard för säkra rutiner, likabehandling, dokumentation och kvalitetssäkring.Handledningen bidrar till ökad kunskap om samtalen som förebyggande verktyg, tryggar förberedelsearbete och säkerställer att samtalen genomförs utifrån professionell metodik. Handledningen är tillgänglig via polisens hemsida⁵⁴ och distribueras till alla polisdistrikt och andra nyckelorganisationer. Det pågår ett utvecklingsarbete med att komplettera handledningen med en utbildningssatsning i samarbete med norska polishögskolan. Inom ramen för lokal samverkan i Norge, har bekymringssamtalen anpassats efter lokala förhållanden och behov. Genom en väl utvecklad nationell samordning förefaller erfarenhetsutbytet kommuner emellan och mellan praktiker och forskare, öka ett gemensamt lärande och utveckla samtalsmodellen utifrån den fastslagna metodiken.

4.2 Form

Utredningen har valt att producera en enkel webbplats för utbildningsmaterialet, som gör det möjligt för en framtida ägare att uppdatera och därmed kvalitetssäkra innehållet. Med hänsyn till ämnets föränderlighet krävs kontinuerlig uppdatering av utbildningsmaterialets innehåll. De bakomliggande orsaker som kan utlösa riskbeteenden kan sägas vara desamma över tid, liksom de grundläggande behoven av mänskliga möten inom ramen för tidig prevention. Men miljöer och rekryteringsmetoder är föränderliga. Det är i högsta grad även bedömningar av hotbilder och trender nationellt och globalt.

Utbildningswebben produceras i webbverktyget Word Press för att kunna integreras på en hemsida med ett större webbverktyg. Avsikten är inte att utbildningswebben ska vara en enskild hemsida på Internet. Den ska vara en del av en aktörs större webbplats för att tydliggöra att förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism hänger samman med fler perspektiv av brottsförebyggande arbete. Valet av en utbildningswebb grundar sig även på fler anledningar:

- Behovet av ett tydligt ägarskap som stärker legitimiteten,
- Tillgänglighet för effektiv spridning,

⁵³*Veileder for politiets bekymringssamtale: Dialog for ansvar og positiv endring, Polisdirektoriatet (2011).*

⁵⁴ www.politi.no

- Mottagarstyrd anpassning till olika lärstilar,
- Möjlighet till varierande och levandegörande gestaltning av innehållet,
- Möjlighet att nivåindela och sammankoppla innehållets delar på flera olika sätt,
- Möjlighet att länka till andra relevanta aktörers arbete lokalt, nationellt och internationellt.

Utbildningswebben är under produktion för leverans den 13 december 2013, då utredningen överlämnar sitt slutbetänkande.

4.3 Syfte

Det primära syftet med utbildningsmaterialet är att bidra till ökad medvetenhet hos relevanta yrkesgrupper genom att förmedla kunskap om vad våldsbejakande extremism är, varför och hur det kan locka unga. Syftet är också att peka på tänkbara tecken som kan vara användbara för att kunna identifiera vem eller vilka som kan befinna sig i riskzonen för att dras mot någon av dessa miljöer, att lära sig känna igen och förstå beteenden hos unga som riskerar att radikaliseras.

Medvetenhet och ökad kunskap ger möjligheter att agera. Därför ger utbildningsmaterialet även förslag på vad och hur man kan göra för att förebygga att det sker. Det erbjuder exempel på hur man kan utveckla ett tvärsektoriellt och processinriktat lärande som stärker både kunskapen och självförtroendet.

Det är viktigt att poängtera att förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism är del av ett större arbete, att det är *ett* brottsförebyggande perspektiv av flera. Lika viktigt är att poängtera att det kräver medvetenhet, kunskap och verktyg. I grunden skiljer det sig inte nämnvärt från annat brottsförebyggande arbete i samverkan mellan polis, kommun och andra aktörer. Lika som annat arbete handlar det om att bry sig om och stötta dem som är unga och sårbara. Att i handling inkludera och motivera unga i en positiv förändringsprocess.

4.4 Inriktningar

Utbildningsmaterialets inriktning är primärt följande:

- Att nå relevanta yrkesgrupper som möter unga i lokalt brottsförebyggande arbete inom ramen för samverkansavtal mellan kommun och polis.
- Att bidra till ökad och spridd medvetenhet för att fördjupa kunskap, bidra till ett reflekterande förhållningssätt, skapa ansvarsfull delaktighet och handlingskraft.
- Att bidra till att stödja målgruppernas gemensamma lärandeprocess.
- Att vara ett komplement till andra utbildningsinsatser.⁵⁵
- Att vara generaliserbart för att omfatta alla former av våldsbejakande extremism oavsett ideologisk motivering.
- Att problematisera för att undvika banalisering eller överdrivet hot.
- Att avse förebyggande arbete riktat till barn och unga inom ålderssegmentet 12-18 år, med tonvikt på de tidiga tonåren.

Utbildningsmaterialet gör inte anspråk på att vara ett heltäckande svar på frågan hur våldsbejakande extremism kan förebyggas. Det föreslår metoder och pekar på kompletterande alternativ och ska ses som ett första steg av ett levande material, som kräver kontinuerlig uppdatering, utveckling och utvärdering. Ambitionen är att fungera som en utbildningsplattform för den aktör som får i uppdrag att ta ansvar för, förvalta och vårda materialet i framtiden.

Inriktningen i utbildningsmaterialet baseras på en generalisering av de tänkta målgruppernas behov och möjligheter, bedömningar som gjorts i samtal och intervjuer med representanter lokalt. Materialet har inte skraddarsyttts med anpassade upplägg för respektive yrkesgrupper. Poängen är att erbjuda ett gemensamt underlag för olika aktörer i samverkan, som på sikt kan vidareutvecklas.

4.5 Målgrupper

Utbildningsmaterialet riktar sig till yrkesverksamma som i sitt dagliga arbete möter unga, sårbara människor – närpolis, socialsekreterare, kuratorer, skolsköterskor, fritidsledare, lärare, fältassistenter,

⁵⁵ Se beskrivning i kapitel 5

ungdomsledare och liknande. De föreslagna metoderna är framtagna med tanke på samverkan mellan yrkesgrupperna, för ökad effektivitet och gemensamt lärande utifrån ett brett samhällsansvar. Utredningens rekommendation är att målgrupperna ska arbeta förebyggande med materialet inom ramen för lokala samverkansavtal mellan kommun och polis, inom kommunal SSP-, SSPF-samverkan⁵⁶, eller inom ramen för Sociala Insatsgrupper⁵⁷, som beskrivs i kapitlet för förebyggande arbete. Sekundärt riktar sig materialet till föräldrar eller andra som söker kunskap om våldsbejakande extremism och/eller kontakt med lokala aktörer för råd och hjälp.

Lokalt samarbete gör det möjligt för nyckelaktörer att gemensamt fånga upp barn och unga som är sårbara för att dras in i våldsbejakande extremism. Fler ögon och öron bidrar till kännedom om vem som kan vara i riskzonen och kunskap om varför individen riskerar att attraheras av signaler från olika grupperingar. Den gemensamma kapaciteten och kunskapen gör det möjligt att ingripa tidigt, vilket ökar chanserna att hjälpa. Det skapar också ett helhetsperspektiv kring individen.

Utredningen har inte i uppdrag att föreslå en kommunikativ strategi för hur målgrupperna ska nås av materialet, men påpekar behovet av att den framtida ägaren har kompetens och resurser för att arbeta fram en sådan.

4.6 Budskap

Budskapet till utbildningsmaterialets målgrupper är de har goda anledningar till att vara medvetna, att de har möjlighet att fördjupa sin kunskap och att de kan använda den för att kunna bedriva ett lokalt förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism.

Budskapet grundar sig på det faktum att vuxna människor som dagligen möter unga sårbara individer, vet mycket om hur livet kan vara för den som känner sig utanför, den som söker bekräftelse, trygghet, spänning eller mening. De är väl insatta i den lokala kontexten och dess delar av social trygghet respektive social oro. De har möjlighet att föreslå möjligheter och bedöma risker.

Rekrytering till våldsbejakande extremistmiljöer är ett hot mot vanliga människor, mot demokratin och mot rättsväsendet. Problemet är litet

⁵⁶ SSP- samverkan: Skola, socialtjänst, polis. SSPF-samverkan: Skola, socialtjänst, polis, fritidsverksamhet (se kapitel 3)

⁵⁷ Sociala Insatsgrupper (SIG): Samarbete mellan socialtjänst och polis för förebyggande arbete mot återfall i brottslighet (se kapitel 3)

i jämförelse med rekrytering till annan kriminalitet, men det potentiella hotet är avsevärt större. Miljöernas dragningskraft handlar inte primärt om ideologier, utan om identitet, tillhörighet, struktur och sammanhang. Allmänmänniska behov, som i kombination med upplevt utanförskap, bristande tillit och framtidsstro kan utlösa riskbeteenden hos unga sårbara individer. De bor inte på en annan planet, de föds inte som konspirationsteoretiker eller våldsverkare. De är lika mycket online som de flesta andra barn, de går i samma skola och bor i samma stad. Av olika anledningar är de mer mottagliga. Av olika anledningar väljer deras omvärld att inte ingripa i tid.

Det är inte en fråga om antalet individer som riskerar att radikaliserar, det är en fråga om varför det sker och hur vi gemensamt kan förhindra det. Att förebygga radikalisering är ett ansvar som måste delas av flera samhällsaktörer i samverkan. Det handlar om omsorg om unga människor, om ett inkluderande synsätt som erbjuder andra svar och möjligheter för den som söker sin identitet, sin tillhörighet och framtid.

4.7 Struktur och innehåll

Materialet samlar en historisk respektive aktuell kunskapsbild över våldsbejakande extremistiska miljöer i Sverige - dess ideologiska budskap, grupperingar och rekryteringsmetoder. Det beskriver och problematiserar olika vägar in i radikalisering och exemplifierar möjliga bakgrundsfaktorer och strukturella förklaringsmodeller som kan utlösa riskbeteenden hos unga. Sammantaget en viktig kunskapsbas som utgör grunden för ett förebyggande arbete. Genom film- och ljudklipp gestaltas delar av intervjuer med unga som har varit, eller fortfarande är, aktiva i olika miljöer. Resterande delar av intervjuerna löper som en röd tråd genom utbildningswebben i syfte att levandegöra behov, idéer, handlingar och tvivel. Intervjuerna lyfter fram röster som påminner oss om att det handlar om människor. De gör det möjligt att förstå varför och hur riskbeteenden kan utvecklas, hur vägar in i radikalisering kan se ut och vad det kan vara som gör det möjligt att bryta upp och lämna miljön.

Filmade intervjuer med praktiker på fältet beskriver olika aspekter av relevant, förebyggande arbete. De speglar olika yrkesgruppers möjligheter att arbeta förebyggande, ger inspiration och exemplifierar olika lokala utmaningar och framgångsfaktorer.

Med kunskapsbilden och intervjuerna som bas, erbjuder materialet två metodspår för målgruppernas förebyggande arbete. Det ena riktar sig

direkt till målgrupperna och är ett stöd för det gemensamma lärandet inom ramen för lokal samverkan. Det andra är ett förslag på en motiverande samtalsserie som kan användas i möte med en ung individ som löper risk att lockas in i radikaliserings.

4.7.1 Samtalskompass för ett processinriktat lärande

Utredningen arbetar fram en samtalsmetod för ett processinriktat lärande, som erbjuder möjligheter att stärka samverkansgruppens process, både kollektivt och individuellt. Tanken är att detta kan ske kontinuerligt inom gruppen; inför, under och efter samtalen som förs med de unga.

Samtalsmetoden kommer att gestaltas som en kompass - en tydlig bild av ett orienteringsverktyg för ett förebyggande och samverkande arbete där samtal och kartläggning är a och o. En vanlig kompass pekar ut väderstreck. Samtalskompassen pekar ut tematiska riktningar, som fångar upp angelägna frågor och ger reflekterande perspektiv på det gemensamma lärandet. Till varje tema kommer övningar och diskussionsfrågor som knyter an till olika aspekter av våldsbejakande extremism, värderingsfrågor, bemötande, källkritik, demokratisk kompetens och grundprincipen om allas lika värde.

Med samtalskompassen följer digitala verktyg som ökar möjligheterna att kunna kartlägga både den sociala riskmiljön och det individuella riskbeteendet. Samtalskompassen fungerar också som verktyg för samverkansgruppens individuella och gemensamma karta över värderingar, demokratisk kompetens och samarbete. Den kopplar till utbildningswebbens metodspår som föreslår hur man kan möta unga, sårbara individer som löper risk att lockas in i radikaliserings.

Utgångspunkten är att målgrupperna har kompetens och erfarenhet av dagligt arbete med sårbara barn och unga. Metoden utbildar därför inte kompetenta yrkesverksamma personer i saker de redan har stor kunskap om. Men den erbjuder möjligheter att koppla befintlig kunskap till de frågor som ett förebyggande arbete mot just våldsbejakande extremism av nödvändighet väcker. Utmaningarna är flera. Den största av dem är kanske just det faktum att tidig prevention kopplad till risken för radikaliserings in i våldsbejakande extremism kan vara direkt stigmatiserande och därmed kontraproduktiv.

Alla kan föra samtal. Men alla är inte bäst skickade eller tillräckligt tränade i att föra ett respektfullt, lyssnande och motiverande samtal med en ung och sårbar individ. Som samtalsledare behöver man börja med att fundera på sina styrkor och svagheter, på sin attityd och sitt

kroppsspråk. Man kan säga rätt saker på fel sätt. Och man kan säga rätt saker men se ut som om man menar något annat.

Inom ramen för en lokal samverkan mellan kommun och polis kan gemensamma bedömningar göras om vem som är bäst lämpad. Bedömningen utgår även från vilken individ som ska kallas och vilken samhällsinstans som samtalet bäst hör hemma hos. Gemensamt kan man också utveckla sina förmågor som samtalsledare. Dela med sig av erfarenheter, ge varandra feedback, tips och konstruktiv kritik.

De som ska föra motiverande samtal med unga på grund av oro över riskbeteenden för radikaliserings, behöver även förbereda, reflektera över och bearbeta olika perspektiv av vad samtalen kan innebära. Att det förebyggande arbetet sker inom ramen för samverkan synliggör också behovet av respekt och goda relationer inom gruppen, inte minst på grund av att deltagarna representerar olika institutionella kulturer, uppdrag och mandat. Behovet blir i förlängningen även viktigt när syftet med samverkan är att fånga upp och nå unga på ett respektfullt och tillitsskapande sätt.

På hemmaplan har Exits⁵⁸ syn på påverkansarbete och metoder för motiverande samtal inspirerat arbetet, liksom Dialogpolisens⁵⁹ förtroendeskapande sätt att bygga relationer som främjar dialog och förståelse. Kungälvprojektets⁶⁰ insikter om det demokratiska samtalets betydelse och Skolverkets⁶¹ arbete med det deliberativa samtalets betydelse för värdegrundsarbete har också inspirerat.

4.7.2 Samtalsserie som metod

Med utgångspunkt i den norska modellen ”bekymringssamtal” utvecklar utredningen förslag till en samtalsserie i syfte att skapa långsiktighet i dialogen. Serien innehåller ett tematiskt upplägg som är flexibelt för målgrupperna att förhålla sig till.

För att samtal som förebyggande metod ska kunna genomföras krävs:

- Tillit
- Relationer
- Prioriterade resurser
- Långsiktighet

⁵⁸ *Vägen ut. Handbok i hur man förstår och bemöter extrema rörelser*, Exit Fryshuset, 2009. www.exit.fryshuset.se

⁵⁹ Dialogpolisen finns beskriven på Polisens hemsidor www.polisen.se/Om-polisen/Samarbetar-Polisen/Specialkompetenser/Dialogpolisen/

⁶⁰ Toleransprojektet se <http://toleransprojektet.se>

⁶¹ Skolverket www.skolverket.se

Kartläggning, analys och motivation kräver god uppföljning för att ge resultat. Samtalsmodellen som verktyg måste ingå i en långsiktig, resurssäkrad process som är relationsbyggande och tillitsskapande. Utan tillit ingen relation. Utan relation ingen dialog.

Vi kan anta att de flesta unga som det finns anledning att oroa sig för känner låg eller obefintlig tilltro till vuxna i allmänhet och myndighetsrepresentanter i synnerhet. Det tar tid att bygga en relation, det krävs två för att lyckas. Tillit är något man kan kräva eller begära. Det är något man förtjänar.

Ingen del i ett förebyggande arbete är en "quick fix". Men om utgångspunkten för samtalet är omsorg, om syftet med omsorgen är att ge stöd och insikt, om stödet baseras på kunskap – då kan den prioriterade resursen i form av tid och kontinuitet bygga en hållbar relation som förtjänar tillit. Utveckling och förändring bygger på den tilliten, liksom möjligheten att sätta gränser. Därför är det så viktigt hur man sår och vattnar för att den ska växa. Och den tid man tillåter det att ta.

Utveckling och förändring kräver också individens egen insikt och motivation. För att komma till insikt behövs en upplevelse av att något skaver tillräckligt mycket för att det ska vara obekvämt. Om du är *tvingad* att gå 5 mil med en sten i skon, så kommer du att göra det. Om du är *övertygad* om att det är värt att gå 5 mil med en sten i skon, så kommer du också att göra det. Men om du har börjat gå och känner dig *tveksam till varför* du ska göra det med en sten i skon, då börjar du *tvivla*.

Alla tvivlar. På sig själva, på sin omvärld och om rymden har ett slut. Att tvivla är mänskligt. Tvivlet behöver inte vara negativt så länge det inte är destruktivt. Att hysa tvivel är att se att världen inte är svart-vit. Det kanske finns en gråskala däremellan? Att man inte enbart behöver vara för eller mot. Man kanske kan säga å ena sidan och å andra sidan, eller rent av pass? Att det inte bara finns rätt eller fel, utan flera möjliga alternativ som alla kan fungera om än lite olika.

Våldsbejakande extremistiska ideologier kännetecknas gemensamt av en sektaristisk, polariserande världssyn: det finns en sanning, en väg, ett förhållningssätt⁶². Därför är det viktigt att i samtal identifiera tvivlet hos en ung individ med riskbeteende. Tvivlet kan innebära en öppning för att tänka och välja annorlunda.

"Bekymringssamtal" förs i dialog med en ung individ tillsammans med familjen. Oslopolisen etablerade samtalen som metod utifrån erfarenheter från insatser gjorda i samband med utåtagerande

⁶² Läs mer om det i kapitel 2.

högerextremistiska miljöer på Nordstrand i Oslo under åren 1995-1997. Metoden har utarbetats och utvecklats av Björn Erik Övrum, Politioverbetjent och brottsförebyggande koordinator i förorten Manglerud. Samtalsmetoden brukas av polisen på lokal nivå i hela Norge, med stöd av *Det kriminalitetsforebyggende råd*⁶³ och den norska säkerhetspolisen⁶⁴. Bekymringssamtal används av norsk polis både som ett krav (enligt §13 i Politiloven) och som ett frivilligt erbjudande (§1 och 2 i Politiloven). Metoden är implementerad nationellt i norskt brottsförebyggande arbete, har utvärderats och framhålls som en framgångsfaktor i den norska regeringens handlingsplan mot våldsbejakande extremism⁶⁵. Bekymringssamtalet kartlägger hela livssituationen, det är förebyggande och inte en påföljd, del av eller alternativ till ett straff. Till skillnad från ett förhör utlöser det inga rättigheter eller skyldigheter. Det är heller inte någon sorts terapi. Bekymringssamtalet är ett verktyg som används för att identifiera den unga individens egen kapacitet och motivation till en positiv förändring. En förändring som i bästa fall stöds av familjen. Samtalsmodellens kartläggning ställer också en "diagnos" i dialog med barnet/ungdomen som analyserar situationen och identifierar vilka ytterligare insatser som kan krävas. Det kan handla om enskild eller familjeterapi, behandling relaterad till en särskild diagnos eller missbruksproblem eller särskilt stöd i form av till exempel en mentor. I sådana fall är det viktigt att samtalsledaren vet hur man slussar vidare utan att "tappa" individen på vägen. Här blir den lokala samverkansformen viktig.

⁶³ KRÅD: <http://www.krad.no/>

⁶⁴ PST: <http://www.pst.no/>

⁶⁵ Felles trygghet – felles ansvar. Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Justis- og beredskapsdepartementet: http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2010/felles-trygghet---felles-ansvar.html?id=626613

5 Förslag till utbildningsinsatser

Utbildningswebben är ett första steg på vägen mot ökad medvetenhet och kunskap för ett förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Ytterligare steg bör genomföras i en större utbildningskontext, som tar fasta på målgruppernas behov av kontinuerlig och kvalitetssäkrad fortbildning, erfarenhetsutbyte med andra aktörer och uppdatering av aktuell utveckling på området. Till viss del kan uppdatering av utbildningswebben svara mot behovet. Men mycket av det allra viktigaste i det förebyggande arbetet sker i mötet mellan människor. Det är kunskap som aldrig kan förmedlas i text, utan kräver andra typer av pedagogisk förmedling och individuell träning. En större utbildningskontext ger också en tydlig signal om legitimitet och prioritering. Om det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism ska uppfattas som angeläget i samhället, måste det erbjuda möjligheter till ett långsiktigt lärande som är tillgängligt för målgrupper i hela landet. Det samhällsengagemang, som omsorgen i ett förebyggande arbete innebär lokalt, uppmuntras och bekräftas på ett viktigt sätt av engagerande och prioriterade utbildningssatsningar.

Utredningen anser också att utbildningsinsatser i ämnet inte kan separeras helt från andra närliggande ämnen. Perspektivet är, som tidigare sagts, ett av flera inom det brottsförebyggande fältet. En ung individ som riskerar att radikaliserar kan samtidigt ha begått andra typer av brottsliga handlingar eller ligga i riskzonen för t ex drogmissbruk. För att kunna se hela bilden krävs också utbildningsinsatser som kan ta ämnesövergripande tag. De målgrupper som arbetar förebyggande måste kunna utveckla sin kunskap och förmåga att placera våldsbejakande extremism i en större kontext. De behöver också, som metoderna i utbildningswebben pekar på, utveckla sin kunskap och reflektionsförmåga kring det som våldsbejakande extremism tar avstånd från – det demokratiska samhället. Det är en ytterst viktig del av utbildningens förmåga att stärka och stötta dem

som samtalsledare och samhällsrepresentanter. Poängen är alltså att utbildning aldrig kan vara synonymt med att enbart sprida ett material i tryckt eller digital form, hur interaktivt det än är. Det måste innebära en större kontext som tillvaratar möjligheter att erövra ny kunskap och repetera befintlig. Oavsett ämne, anser utredningen att utbildning i stort handlar om en kvalitetssäkrad förmåga att ställa relevanta frågor, inte att lära sig leverera rätt svar. Förmågan att ställa frågor måste mötas med förmågan att föra en diskussion, att kunna argumentera för sina åsikter och vara beredd att förändra dem. Det sker i möte med människor, det sker i en kvalitets- och kompetenssäkrad utbildningssituation. Nedan följer förslag på vad det skulle kunna innebära konkret.

5.1 Tvärsektoriell utbildning

Det nationella samordningsansvaret bör innebära ett uppdrag för att regelbundet arrangera och erbjuda grundläggande och stegvis fördjupande utbildningar för relevanta målgrupper. Med relevanta avses, som tidigare nämnts, primärt närpolis, socialarbetare och skolpersonal. Utbildningarna kan arrangeras i samverkan med annan eller andra nationella samverkansaktörer, bör vara årligen återkommande, tillgängliga för hela landet och hållas tvärsektoriellt för att samla lokala aktörer över yrkesgränserna, i enlighet med de föreslagna lokala samverkansformerna. De som arbetar tillsammans ska ha möjlighet att utbilda sig tillsammans för att stärka det gemensamma kunskapsläget och samverkansformen. Tvärsektoriella utbildningar gör det också möjligt att lyfta utmaningar som det lokala arbetet kan stå inför, till exempel sekretess- och resursfrågor. De skulle också ha möjlighet att erbjuda ämnesövergripande ansatser, som kan fånga behovet av kunskapspåfyllnad och reflektioner kring frågor som demokrati, tolerans och allas lika värde.

Precis som utbildningswebbens blandning av fakta och metoder, skulle utbildningsinsatser innebära både möten med fackexperter och pedagogiska praktiker. Insatserna skulle på så sätt svara mot behoven av teoretiska och praktiska fördjupningar, kopplingarna mellan tanke och handling. En tvärsektoriell utbildningssatsning ger också möjlighet för lokala aktörer från hela landet att mötas och utbyta erfarenheter. Att ha genomgått utbildningen bör innebära en kvalitetsstämpel. Utredningen ser att det finns möjligheter att den nationella samordnaren kan arrangera utbildningar i samarbete med

högskolor, ett samarbete som kan innebära att genomgången utbildning motsvarar högskolepoäng.

5.2 Seminarier online och IRL

Ytterligare en del av en större utbildningskontext bör ges genom kontinuerliga seminarier. Utifrån ett nationellt ansvar kan seminarier arrangeras i samarbete med lokala, regionala aktörer. Det kan handla om renodlade seminarier rörande förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism, men även om seminarier som lyfter in perspektivet bland andra typer av brottsförebyggande arbete. Samarbetsformen gör det också möjligt att fokusera på det som är relevant ur ett lokalt eller regionalt behov. Det kan innebära möjligheter att anpassa innehåll till lokal problematik, men också att lyfta fram och stärka exempel på lokala framgångsfaktorer. Den här typen av seminarier, liksom annan typ av kunskapsförmedling som t ex föreläsningar, kan också sändas via utbildningswebben som webinarier. Det är ett enkelt sätt agera med största möjliga tillgänglighet och att utveckla och levandegöra webben som nationell utbildningsplats. Det innebär interaktion IRL för dem som deltar på seminariet och möjlighet till interaktion online för dem som följer webbsändningen live. Utbildningswebben erbjuder naturligtvis även möjligheter att ta del av webinarier i efterhand.

5.3 Konferenser

För att följa den aktuella utvecklingen globalt och nationellt bör nationella konferenser arrangeras kontinuerligt. De bör arrangeras och genomföras i samarbete med samtliga nationella samverkansaktörer, som en tydlig markering av det gemensamma ägarskapet. Konferenserna är ett bra sätt att samlas kring aktualiteten i frågorna, att få färsk presentationer och statusuppdateringar och att på en nationell arena lyfta fram exempel på lokalt och internationellt framgångsrikt arbete. De kan ge en samlad bild av vad som händer i landet, de kan presentera nya metoder och projekt och de kan skapa tid för möten och utbyte mellan många människor. I våra nordiska grannländer arrangeras årligen nationella konferenser på motsvarande sätt för alla som arbetar lokalt. Utredningen vill även peka på vikten av att Sverige med viss kontinuitet prioriterar att arrangera nordiska konferenser i samarbete med nationella ansvarsmyndigheter i

Danmark, Finland och Norge.⁶⁶ Ett nordiskt utbyte ger perspektiv, inspiration och stärker den gemensamma agendan. Det förebyggande arbetet i Sverige har också i högsta grad mycket att lära från motsvarigheten i grannländerna, där man i Danmark och Norge av naturliga skäl hunnit längre beroende på mer omfattande utmaningar. Utifrån lokala, svenska kartläggningar av riskmiljöer kan man också antas ha mer att lära av lokalt förebyggande arbete i något av grannländerna – både vad gäller framgångsfaktorer och misslyckanden. Konferenser som gemensamma mötesplatser över landsgränserna kan ge fortsatta kontakter och utbyten.

⁶⁶ Social- og integrationsministeriet, Danmark, Inrikesministeriet, Finland och KRÅD (Kriminalitetsforebyggende råd), Norge

Referenser

Bartlett, Jamie, Birdwell, Jonathan & King, Michael (2010) *The Edge of Violence. A Radical Approach to Extremism*. London: Demos.

Björger, Tore och Horgan, John (2009) "Introduction" i Björger, Tore & Horgan, John (eds), *Leaving Terrorism Behind. Individual and Collective Disengagement*.

Björger, Tore (2009) "Processes of disengagement from violent groups of the extreme right", i Björger, Tore & Horgan, John (eds), *Leaving Terrorism Behind. Individual and Collective Disengagement*, s 30-48.

Björger, Tore & Horgan, John (eds) (2009) *Leaving Terrorism Behind. Individual and Collective Disengagement*. London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Blom, Agneta (2011) "Att hålla högerextremismen i schack – Lärdomar från Sverige och Nederländerna", i Hellberg, Ann-Sofie, m.fl. (red) *Perspektiv på offentlig verksamhet i utveckling*. Örebro universitet.

Demant, Froukje, Wagenaar, Willem och van Donselaar, Jaap (2009) *Racism & Extremism Monitor. Deradicalisation in Practice*, Rapport från Anne Frank House and Leiden University. http://www.annefrank.org/ond_upload/Downloads/Deradicalisation_ebook.pdf

Dialogpolisen

www.polisen.se/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/Specialkompetenser/Dialogpolisen/

En tryggare morgondag. Program för den inre säkerheten. Inrikesministeriet 2012.

http://www.intermin.fi/download/35100_322012_STO_III_swe_final_web.pdf

Felles trygghet – felles ansvar. Handlingsplan for å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme. Justis- och beredskapsdepartementet:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2010/felles-trygghet---felles-ansvar.html?id=626613

Gode krefter. Kriminalitetsforebyggende handlingsplan. Justis- och beredskapsdepartementet:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2009/gode-krefter---kriminalitetsforebyggende.html?id=574567

Hellberg, Ann-Sofie, Karlsson, Martin, Larsson, Hannu, Lundberg, Erik & Persson, Monika (red) (2011) *Perspektiv på offentlig verksamhet i utveckling*. Örebro universitet

Kommittédirektiv 2012:57. Ett effektivare arbete för att förebygga våldsbejakande extremism.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/19/45/41/f82d4a81.pdf>

Lindgren, Tomas (2009) *Fundamentalism och helig terror*. Lund: Studentlitteratur.

Nesser, Petter (2006) *Paths to Global Jihad: Radicalisation and Recruitment to Terror Networks*. Proceedings from a FFI seminar, Oslo, March 2006.

Nesser, Petter (2011) *Jihad in Europe. Patterns in Islamist terrorist cell formation and behavior, 1995-2010*. University of Oslo, Faculty of Humanities. Dissertation thesis.

Olesen, Thomas (2009) *Social movement theory and radical Islam activism*, Aarhus: Centre for Studies in Islamism and Radicalisation, Aarhus University.

Peterson; Abby (2001) *Contemporary Political Protest. Essays on political militancy*. Burlington, USA: Ashgate.

Projektplan Sociala insatsgrupper, mm. Rikspolisstyrelsen 2011-05-31. <http://www.polisen.se/PageFiles/367758/Projektplan.pdf>

Ranstorp, Magnus (2010) "Introduction" i Ranstorp, Magnus (ed) *Understanding Violent Radicalisation; Terrorist and Jihad Movements in Europe*, London: Routledge, s 1-18.

Ranstorp, Magnus och Hyllengren, Peder (2013) *Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland. Åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner*. Försvarshögskolans Center för Assymetriska Hot och TerrorismStudier, CATS.

Regeringens skrivelse 2011/12:44 *Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*.

Regleringsbrev budgetåret 2013 avseende Rikspolisstyrelsen och övriga myndigheter inom polisorganisationen. Regeringsbeslut I:8 <http://www.esv.se/sv/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=14664>

Rikspolisstyrelsens verksamhetsplan 2010.

Sageman, Marc (2004) *Understanding Terrorist Networks*. Philadelphia: University Press of Philadelphia.

Samverkan mellan polis och kommun. Brottsförebyggande arbete utifrån överenskommelser (2013) Rapport 2013:5 från Brottsförebyggande rådet. http://www.bra.se/download/18.22a7170813a0d141d21800052377/2013_05_Samverkan_mellan_polis_och_kommun.pdf

SFS 1984:387 Polislag.

SFS 1989:773 Förordning med instruktion för Rikspolisstyrelsen.

SKL, Sveriges kommuner och landsting www.skl.se

Sociala insatsgrupper <http://www.polisen.se/Om-polisen/uppdrag-och-mal/Sarskilda-satsningar/Sociala-insatsgrupper>

SOU 2010:15 *Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp*. Betänkande av Utredningen mot kriminella grupperingar, Stockholm: Fritzes.

SSP – *En guide till samarbetet*, utgiven av Det Kriminalpræventive råd i Danmark. <http://www.dkr.dk/sites/default/files/SSP-da-web.pdf>

Säkerhetspolisen www.sakerhetspolisen.se

Toleransprojektet <http://toleransprojektet.se>

Towards a Cohesive Society. Action Plan to Prevent Violent Extremism. Inrikesministeriet 2012.

http://www.intermin.fi/download/36330_332012_.pdf

Ung & trygg i Göteborg

<http://prevu.goteborg.se/prod/SocialResurs/dalisprevu.nsf/vyPublicerade/06C1712DC50C53C9C1257A1A004EE01D?OpenDocument>

Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige. Rapport från Säkerhetspolisen 2010.

Våldsam politisk extremism. Antidemokratiska grupperingar på höger och vänsterkanten. Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet, Rapport 2009:15.

Vägen ut. Handbok i hur man förstår och bemöter extrema rörelser. Exit Fryshuset, 2009. www.exit.fryshuset.se

Wiktorowicz, Quintan (2005) *Radical Islam Rising. Muslim Extremism in the West*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield.

Wilkinson, Paul (2011) *Terrorism versus Democracy. The Liberal State Respons*. London: Routledge (Third edition).